

3368

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՎԵՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏ—ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԳ

ԳԱՐԻԻԼ ԱԻՍԳ ՔԱԶ՝ ՏԷՐ ԳԱՐԻԻԼԵԱՆՑ

ՆՈՐ—ՋՈՒՂԱ

ՏՊԱՐԱՆ Ս. ԱՄԵՆԱՓՐԿԻԶ ՎԱՆՔԻ

1910

28(075)

5-38

no
57
u.s.

48

B2001

28(075)

5-38

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏ—ԱՇԱԿԵՐՏՈՒՀԻՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Աշխատանք

ԳԱՐԻԻԷԼ ԱԻԱԳ ՔԱԶ. ՏԵՐ ԳԱՐԻԻԷԼԵԱՆՅ

2012

ՆՈՐ—ՋՈՒՂԱ

ՏՊԱՐԱՆ Ս. ԱՄԵՆԱՓՐԿԻԶ ՎԱՆՔԻ

1910

Լ. Գ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

2010

ԴԵՍՍԳԻՐՔԸ ԹՈՅԼԵՏՐՈՒԵԾ Է

Ազգիս Վեհափառ Հայրապետի պատուիրանի համաձայն՝ թ. 1446, 30 օգոստոսի 1894 թուի, հայոց եկեղեցական ծխական ուսումնարաններում գործադրելու համար, իսկ պետական միջնակարգ դպրոցներում՝ Կովկասեան դպրոցական շրջանի պ. հոգաբարձուի գրութեամբ՝ թ. 8645, 31-ն հոկտեմբերի 1894 թուի:

5105

94008-42

2088-2002

ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ — ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔ

Աստուածաշունչ—Սուրբ գիրքն այն մատենն է, որ Աստուածային հոգու ազդեցութեամբ գրել են Աստուծոց ընտրուած սուրբ մարգիկ, որոնք անուանվում են «Մարգարէք և Առաքեալք»:

Սուրբ գրքի այն մասն՝ որ գրուեց Քրիստոսից առաջ մարգարէների ձեռքով, անուանվում է «Հին կտակարան», իսկ Քրիստոսից յետոյ գրուածն առաքեալների ձեռքով՝ կոչվում է «Նոր կտակարան»:

Հին կտակարանում Աստուած խոստանում է մեզ, որ մարդոց Ազամի մեղքից—յաւիտենական դատապարտութիւնից—ազատելու համար կուղարկի իւր Միածին Որդուն. և այս խոստմամբ Աստուած մարդոց սիրտը նախապատրաստեց օրինակներով ու մարգարէների միջոցով խոստացած Փրկչին ընդունելու:

Նոր կտակարանը վկայում է, թէ Աստուած իրաւի շնորհեց մարդոց իւր Միածին Որդին, որ է «Յիսուս Քրիստոս»:

Հին կտակարանը պարունակում է քառասուն և հինգ (45) գիրք և իւր բովանդակութեամբ չորս կարգի է բաժանվում:

1. Օրինադրական. — Ծննդոց, Ելից, Ղևտացւոց, Թուոց և Երկրորդ օրինաց գրքերն, որոնք գրուած են Մովսէսի ձեռքով և կոչվում են Մովսէսի օրէնք կամ հնգամատեն, սոքա պարունակում են հին օրէնքներն, Աստուծո խոստումներն և ուխտը:

2. Պատմական.—Յեսուայ, Դատաւորաց, Հռութայ, Թագաւորաց, Մնացորդաց, Եզրասայ, Նեեմայ և Եսթերայ գրքերն, որոնք գլխաւորապէս պարունակում են բարեպաշտ և առաքինի մարդոց պատմութիւնները:

3. Բարոյական կամ վարդապետական.—Յովբայ, Դաւթի և Սողոմոնի գրքերն, որոնք պարունակում են Աստուածգիտութեան ուսումնի և մարդկային կեանքին վերաբերեալ կանոններ և խրատներ:

4. Մարգարէական.—Եսայի, Երեմիայի, Եզեկիէլի, Դանիէլի և միւս տասներկու փոքր մարգարէներէ գրքերն՝ որոնք պարունակում են մարգարէութիւններ և գուշակութիւններ Յիսուս Քրիստոսի տնօրէնութիւնների մասին:

Նոր կտակարանը պարունակում է քսան և եօթն (27) գիրք և իւր բովանդակութեամբ չորս կարգի է բաժանվում՝

1. Օրինադրական.—Մատթէոսի, Մարկոսի, Ղուկասու և Յովհաննու գրուածները, որոնք կոչվում են Աւետարան, որովհետեւ բարութեան և փրկութեան աւետիք են պարունակում, այսինքն աւետում են մարդկութեանն Փրկչի գալուստը, Նորա ձեռքով եղած գերագոյն բարիքը, Նորա երկրաւոր կեանքի պատմութիւնը, Նորա հրաշալի գործերը, Նորա փրկարար և կենդանարար վարդապետութիւնները, վերջապէս Նորա մահը խաչի վերայ, փառաւոր յարութիւնն և սքանչելի համբարձումն:

Ծանօթ. Թէև չորս աւետարանիչներն էլ խօսում են Յիսուս Քրիստոսի մասին, սակայն ամեն մի աւետարանն իւր առանձնաշատկութիւնն ունի, նայելով թէ՛ որ եկեղեցու համար է գրուած և թէ ինչ նպատակով: Այսպէս՝ Մատթէոսն՝ իւր աւետարանը գրելով հրէութիւնից դարձած քրիստոնեաների համար Քրիստոսի համբարձումից 8 տարի յետոյ, գլխաւորապէս խօսում է թէ՛ Յիսուս Քրիստոս հէնց այն Մեսիան է, որ Աստուած խոստացել էր հրէից ազգին, ուստի նա սկսում է Յիսուսի ճիւղադրութիւնն Աբրահամից ու Դաւթից և յոյց է տալիս, որ Նորա վերայ կատարուեցան Մեսիայի մասին եղած բոլոր գուշակութիւնները: Մարկոսը գրեց համբարձումից 15 տարի յետոյ հեթանոսութիւնից դարձանների համար, ուստի նոյա Յիսուսի աստուածութեան մէջ համոզելու համար գլխաւորապէս պատմում է նա Յիսուսի հրա-

շագործութիւնների մասին: Ղուկասը գրեց համարձումից 17 տարի յետոյ. նա աւելի մանրամասն և հետևողութեամբ է խօսում Յիսուսի երկրաւոր կեանքի մասին, որպէս զի հաւատացեալներին քրիստոնէական հաւատի մէջ ամրապնդէ: Յովհաննէս՝ իւր աւետարանը նախընթաց աւետարաններից շատ ուշ գրելով—համբարձումից 53 տարի յետոյ—նշանաւոր կերպով լրացնում է առաջին երեք աւետարանների բովանդակութիւնն և աշխարհի Փրկչի աստուածային արժանաւորութիւնը բացատրում է մի առանձին ոգևով:

2. Պատմական.—Գործք առաքելոց գիրքն, որ գրել է Ղուկաս աւետարանիչը Թէոփիլէսի խնդիրքով և պատմում է Սուրբ Հոգու իջնելն առաքեալների վերայ և Քրիստոսի եկեղեցու սկզբնական վիճակը: Դիւսաւորապէս խօսում է Պետրոս և Պողոս առաքեալների քարոզութիւնների մասին:

3. Բարոյական կամ վարդապետական.—Կաթողիկէայց կամ ընդհանրական եօթն գիրքն՝ որոնցից մէկը գրեց Յակովբոս առաքեալն. երկուսը՝ Պետրոս առաքեալն. երեքը՝ Յովհաննէս և մինը՝ Յուդա առաքեալն. այլև Պողոս առաքեալը գրեց տասն և չորս մասնաւոր թղթեր—մինը՝ Հռովմայեցւոց, երկուսը՝ Կորնթացւոց, մինը՝ Գաղատացւոց, մինը՝ Եփեսացւոց, մինը՝ Փիլիպեցւոց, մինը՝ Կողոսացւոց, երկուսը՝ Թեսաղոնիկեցւոց, երկուսը՝ Տիմոթէոսին, մինը՝ Տիտոսին, մինը՝ Փիլիմոնին և մինն՝ Եբրայեցւոց. այս բոլոր գրքերն Աւետարանում աւանդած հաւատի վարդապետութիւնների բացատրութիւններն ու մեկնութիւններն են:

4. Մարգարէական.—Յովհաննու յայտնութիւնն, որ նկարագրում է Քրիստոսի եկեղեցու ապագայ փառաւոր վիճակը:

Թէ հին և թէ նոր կտակարանի գրքերն, որոնք թուով 72 են, որոշուած են Սիօն Կաթողիկոսի օրով 768 թ. Պարտաւ քաղաքում գումարած Ժողովի մէջ:

Ծանօթ, Ադամից մինչև Մովսէս մարգարէն աստուածային ճշմարտութիւններն աւանդութեամբ պահպանվում էին. Մովսէսը գրեց Աստուածաշնչի առաջին հինգ գիրքը 3900 տարի աշխարհի ստեղծագործութիւնից յետոյ. հին կտակարանը գրուեց երբայցեղէն. Դանիէլի գրքի մի քանի գլխերը՝ քաղդէացւոց լիզուով. նոր կտակարանը՝ յունարէն: Ամենից առաջ թարգմանուեց հին

կտակարանը Փարոս կղզու վերայ Պաղումէոս Ֆիլադելֆոսի օրով 271 թուին Քրիստոսի ծննդից առաջ յունարէն. այս թարգմանութիւնը կոչվում է ևսթանանից թարգմանութիւն, որից թարգմանուած է մեր Աստուածաշունչը Սուրբ թարգմանչաց ձևքով 436 թուին:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՍԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Քրիստոնէական վարդապետութիւնն այն ուսումն է, որ ինքն Յիսուս խօսքով և գործով ու յետոյ Նորա առաքեալները սովորեցրին մեզ մարդոցս թէ խօսքով, թէ գրով և թէ գործով աշխարհիս վերայ Աստծու կամքի համաձայն ապրելու և յաւիտենական կեանքը ժառանգելու համար, այսինքն ճանաչել ճշմարիտ Աստծուն և հաւատալ Նորան, սիրել Նորան — կատարել Նորա պատուիրանները: «Որ զբանն իմ լսէ և հաւատայ Այնմ, որ առաքեացն զիս, ընդունի զկեանս յաւիտենականս». Յով. Ե. 24:

«Այս են յաւիտենական կեանք, զի ծանիցեն զքեզ միայն ճշմարիտ Աստուած. և զոր առաքեցեր զՅիսուս Քրիստոս». Յով. ԺԷ. 3:

Հ Ա Ի Ա Տ

Հաւատն Աստծուց մեզ պարգեւած մի ներքին լոյս է, շնորհք է, որով կարողանում ենք ճանաչել, ընդունել և խոստովանել այն աստուածային յայտնութիւնները — ճշմարտութիւններն, որ Աստուած պարգեւել է մարդոցս փրկութեան համար:

Մենք պէտք է հաւատանք աստուածային յայտնութիւններին հէնց այն պատճառով, որ նոցա մեզ տուող Աստուած արգար է և ճշմարիտ:

Հաւատն՝ որ ներքին շնորհք է, բրիստոնեայն պարտաւոր է արտայայտել գործով և խոստովանել բերանով:

«Ոչ ամենայն որ ասէ ցիս Տէր, Տէր, մտցէ յարքայութիւն երկնից, այլ որ առնէ զկամս Հօր իմոյ, որ յերկնս է». Մատթ. Ե. 21:

Քրիստոնէական հաւատի հիմն է ինքն Յիսուս Քրիս-

տոս, որի միջոցով Աստուած խոստացաւ փրկել մարդկան ազգը յաւիտենական դատապարտութիւնից — Աղամի մեղքից. այս խոստումն Աստուած արեց նախ՝ նախամարդոց, նոցա դրախտից արտաքսելու ժամանակ՝ օձին ասելով՝ «Եւ եղից իշնամութիւն ի մէջ քո և ի մէջ կնոջդ. և ի մէջ զաւակի քո և ի մէջ զաւակի դորա. նա սպասեցէ քում զլիսոյ, և դու սպասեցես նորա գարշապարի». Ծննդ. Գ. 15. յետոյ՝ նահապետներին, Մովսէսին և միւս մարգարէներին՝ «Բազում մասամբք և բազում օրինակօք կանխաւ խօսեցաւ Աստուած ընդ հարս մեր մարգարէիւք. ի վախճան աւուրցս այսոցիկ խօսեցաւ ընդ մեզ Որդւովն». Երբ. ա. 1—2:

Քրիստոնէական հաւատը կայանում է նոյն իսկ Քրիստոսի երկրպագութեան և նորա պատուիրաններին՝ կատարման մէջ:

Յիսուս ուսուցանում էր մարդոց խօսքով և գործով՝ «Զոր սկսաւ Յիսուս առնել և ուսուցանել» — Գործք ա. 1. իսկ նորա առաքեալներն ու նոցա յաջորդները թէ խօսքով, թէ գործով և թէ գրով սովորեցնում էին այն բոլոր ճշմարտութիւններն, ինչ որ նորա սովորել էին Յիսուսից՝ «Գնացէք այսուհետև աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, ուսուցէք նոցա պահել զամենայն, զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ». Մատթ. ԻԸ. 19—20:

«Հաստատուն կացէք, և պինդ կալարուք զաւանդութիւնն, զոր ուսարուք եթէ բանիւ և եթէ թղթով մերով». ա. թեսաղ. Բ. 14:

ՔՐԻՍՏՈՆԷՍԱԿԱՆ ՀԱՒԱՏԻ ՅԱՏԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քրիստոնէի հաւատը պէտք է լինի «լուսաւոր, հեզ, հաստատ և կենդանի»:

ա. Քրիստոնէի հաւատը «լուսաւոր» է, երբ նա միշտ ուսումնասիրում է սուրբ Գիրքն, ուսանում է նորա մէջ եղած աստուածային ճշմարտութիւններն և Աստծուն ու մարդոց վերաբերեալ բոլոր պարտականութիւնները՝ «Քննեցէք զգիրս, զի դուք համարիք նոքօք ունիլ զկեանս յաւիտենականս». Յով. Ե. 39:

բ. Քրիստոնէի հաւատը կրլինի «հեզ», երբ սուրբ Պրքի մէջ պարունակած մարդկային մտքին անհասանելի աստուածային խորհրդներին և ճշմարտութիւններին կը հաւատայ հեզութեամբ, ինչպէս որ Ղաւիթ մարգարէն իւր համար վկայում է՝ «Հաւատացի զոր և խօսեցայ, և ես խոնարհ եղէ յոյժ»։ Սաղ. ձժէ։

գ. Քրիստոնէի հաւատը «հաստատ» կրլինի, երբ նա ամբարիշտ մարդոց դատողութիւններից, օրինակներից և գայթակղելի գործերից չի գայթակղուել, անշարժ կրմնայ իւր հաւատալիքի մէջ և աշխարհի նեղութիւնների ու փորձանքների տակ չի ընկճուել, այլ կըզօրանայ ինքն իւր հաւատով ինչպէս որ Պօղոս առաքեալը պատուիրում է՝ «Այմատացեալք և շինեալք ի նա, և հաստատեալք ի հաւատս, որպէս ուսայքն»։ Պօղ. առ. Կող. Բ. 7։

դ. Քրիստոնէի հաւատը «կենդանի» է, երբ նա ունենում է այն ամեն բարի գործերն, որ պահանջում է մեր հաւատն, ինչպէս որ Յակովբ առաքեալը պահանջում է՝ «Զինչ օգուտ իցէ եղբարք իմ սիրեցեալք, եթէ ասիցէ որ հաւատս ունիլ և գործս ոչ ունիցի, միթէ հաւատք առանց գործոց ապրեցուցանեն զնա... հաւատք առանց գործոց մեռեալ է»։ Յակ. Բ. 14. 29։

ՀԱՒԱՏԻ ԱՐԳԻՒՆՔՆԵՐԸ

Քրիստոնեայն հաւատով մօտենում է Աստծուն և խաղաղութիւն ու արդարութիւն է հաստատում իւր և իւր Արարչի մէջ, ինչպէս որ Պօղոս առաքեալն ասում է՝ «Այսուհետեւ արդարացեալք ի հաւատոց զխաղաղութիւն կալցուք առ Աստուած՝ ի ձեռն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի»։ Հռով. Ե. 1։

Քրիստոնեայն հաւատով որդեգրվում է Հօր Աստծուն, ինչպէս որ Պօղոս առաքեալն ասում է՝ «Ամենեքին որդիք Աստուծոյ էք հաւատով ի Յիսուս Քրիստոս»։ Փաղա. Գ. 26։

Քրիստոնեայն հաւատով ստանում է յաւիտենական կեանք, ինչպէս որ Քրիստոս ասում է՝ «Ամենայն որ հա-

ւատայ ի նա, մի կորիցէ, այլ ընկալցի զկեանս յաւիտենականս»։ Յով. Գ. 19։

Քրիստոնեայն հաւատով բնակեցնում է իւր մէջ Յիսուսին, որ է կատարեալ երջանկութիւն և յաւիտենական կեանք՝ «Որ ուտէ զմարմին իմ և ըմպէ զարիւն իմ, լիս բնակեցցի և ես ի նմա»։ Յով. Զ. 57։

Քրիստոնեայն հաւատով զօրանում է յաղթող հանգիստանալու աշխարհի և իւր մարդկային չար ձգտումների դէմ՝ «Ամենայն որ յԱստուծոյ ծնեալ է, յաղթէ աշխարհի՝ և այս է յաղթութիւն, զոր յաղթեմք աշխարհի՝ հաւատքն մեր»։ ա. թ. Յով. Ե. 4։

ՀԱՆԳԱՆԱԿ ՀԱՒԱՏՈՅ

Այն բոլոր ճշմարտութիւններն, որոնք պէտք է լինին քրիստոնէի հաւատալիքը, բովանդակած են համառօտակի հաւատի հանգանակի մէջ, որի աղբիւրը սուրբ Գիրքն է։

Քրիստոնէութեան սկզբներում, ինչպէս Յիսուս աւանդել էր, հաւատի հանգանակը կախնում էր միմիայն հետեալ խօսքերի մէջ՝ «Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ», (Մատթ. ԻԸ. 20)։ ուրեմն հանգանակի էական մասերն են՝ Հայր, Որդի և սուրբ Հոգի։ Այլև Յիսուս այս պաշտելի անունների հետ աւանդեց և հետեւեալը՝ «Ուսուցէք նոցա պահել զամենայն որ ինչ պատուիրեցի ձեզ, և ահա ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչև ի կատարած աշխարհի»։ (Մատթ. ԻԸ. 20)։ Այս համառօտ հանգանակով առաջին դարերի քրիստոնեաները բաւականանում էին. առաքեալներն և աշակերտներն էլ նորա պատուէրի համաձայն սկզբումն աւանդում էին բանաւոր և յետոյ թէ բանաւոր և թէ գրով։ Բայց երբ քրիստոնեաների միջից այնպիսի մարդիկ առաջ եկան, որոնք մոլոր վարդապետութիւններ էին քարոզում Քրիստոսի աստուածութեան, անձնաւորութեան և մարմնաւորութեան դէմ, այլև սուրբ Հոգու աստուածութեան դէմ, ուստի հարկ զգացուեց այդ մոլոր վարդապետութիւնները (հերետիկոսութիւն) հերքելու համար այն ժա-

մանակի բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներն ներկայացուցին ին-
րից ժողով կազմել - այդպիսի ժողովն անուանվում է տիե-
զերական, որոնք մի քանիսն են եղել, սակայն մեր եկեղե-
ցին ընդունում է առաջին երեք տիեզերական ժողովների
վճիռները:

Ծանօթ. Առաջին. Տիեզերական ժողովը գումարուեց 325 թ.
Բիւթանիայի Նիկիա քաղաքում, ուր ներկայ էին 318 հայրապետ-
ներ և սուրբ Հոգու ներշնչմամբ ու միաբան հաւանութեամբ հեր-
քելով Աղէքսանդրացի յոյն Արիստի մոլար վարդապետութիւնը
գրեցին (հետեւալ) հանգանակը՝ «Հաւատամք ի մի Աստուած Հայր
ամենաշնորհ, արարիչ ամենայն երեւելաց և աներևութից: Եւ ի մի
Տէր Յիսուս Գրիստոս Որդին Աստուծոյ, ծնեալ ի Հօրէ միածին,
այսինքն յէութենէ Հօր. Աստուած յԱստուծոյ, Լոյս ի Լուսոյ,
Աստուած ճշմարիտ յԱստուծոյ ճշմարտէ, ծնեալ, ոչ արարեալ.
համադոյակից Հօրն: Որով ամենայն ինչ կզի, որ յերկինս և
որ ի վերայ երկրի: Որ յազազս մեր մարդկան և վասն մերոյ
փրկութեան իջեալ մարմնացեալ և մարդացեալ, չարչարեալ և յա-
րուցեալ յերրորդ աւուր, և ելեալ յերկինս և գալոց է միւս ան-
գամ դատել զկենդանիս և զմեռեալս: Եւ ի Հոգին սուրբ: Իսկ որք
ասենն, էր երբեմն, յորժամ ոչ էր, և մինչև ծնեալ ոչ էր, և թէ
յոչէից կզի, կամ յայլմէ կնթակայութենէ կամ յէութենէ ասեն
լինել, կամ ստեղծական կամ ալլալելի, կամ փոփոխելի զՈրդին
Աստուծոյ. զնոսա նոյովէ կաթողիկէ և առաքելական եկեղեցի»:

Այս ժողովին հայաստանեայց եկեղեցու ներկայացուցին էր
սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի որդին՝ սուրբ Արիստակէս, որ վերա-
դառնալով Հայաստան իւր հետ բերեց Նիկիոյ հանգանակն և 20
քսան յօդուածով կանոններ:

Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի 326 թուին ազգային ժողով
գումարեց վաղարշապատում և այնտեղ կանոններն ու հանգա-
նակն ընդունելուց յետոյ՝ վերան աւելացրեց՝ ասելով՝ «Իսկ մեք
փառաւորեցուք, որ յառաջ քան զյաւիտեանս երկիրապահելով
սրբոյ Երրորդութեան, և միոյ Աստուածութեան—Հօր և Որդւոյ և
Հոգւոյն սրբոյ այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն», որ
միայն մեր եկեղեցու մէջ է կարգացվում:

Ներքոյ Տիեզերական ժողովը գումարուեց 381 թուին Կոս-
տանդինուպոլսում, ուր ներկայ էին 150 հայրապետներ, որոնցից
մինն էր մեր հայրապետ Ներսէս Մեծը: Այս ժողովը հերքեց Կ.
Պօլսի Մակեդոն պատրիարքի սուրբ Հոգու դէմ քարոզած հերետի-
կոսութիւնն ու Նիկիական հանգանակի վերայ յաւելումն անելով

կազմում է Կ. Պօլսի ժողովի հանգանակը, որ կարգացվում է այս-
պէս՝ «Հաւատամք ի մի Աստուած, Հայրն ամենաշնորհ, արարիչ
երկնի և երկրի, երեւելաց և աներևութից: Եւ ի մի Տէր Յիսուս
Գրիստոս, Որդին Աստուծոյ միածին, ի Հօրէ ծնեալ յառաջ քան
զամենայն յաւիտեանս Աստուած յԱստուծոյ, Լոյս ի Լուսոյ, Աստ-
ուած ճշմարիտ, յԱստուծոյ ճշմարտէ, ծնեալ, ոչ արարեալ, համա-
դոյակից Հօրն: Որով ամենայն ինչ կզի յերկինս և յերկրի: Որ
յազազս մեր մարդկան և վասն մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից,
մարմնացեալ ի Հոգւոյն սրբոյ և ի Մարիամայ կուսեմ եւ ներմա-
րացեալ, խաչեալ, վասն մեր առ Պօնսացի Պիղատոսն, և չարչա-
րեալ և քաղեալ և յարուցեալ յերրորդ աւուր քս գրոց և ելեալ
յերկինս և նստեալ բնդ ազմէ Հօրն, գալոց է միւս անգամ հանդերձ
փառօք, դատել զկենդանիս և զմեռեալս, որոյ քաղաւորութեան
ոչ եղիցի վախճան: Եւ ի Հոգին սուրբ, Տէրն, Կենդանաւորն,
ի Հօրէ եղովն, ընդ Հօր և Որդւոյ երկրպագակիցն և փառաւորա-
կից, որ խօսեցաւ մարգարէիւք: Ի մի սուրբ կաթողիկէ և առա-
քելական եկեղեցի: Խոստովանիմք ի մի մկրտութիւն, ի քաւու-
թիւն մեղաց: Ակն ունիմք յարութեան մեռելոց և կենաց հանդեր-
ձեալ յաւիտենին, ամէն»:

Ներքոյ Տիեզերական ժողովը գումարուեց 431 թուին Եփեսոս-
ում 200 հայրապետների ներկայութեամբ. այս ժողովը հերքեց
Կ. Պօլսի Նեստոր պատրիարքի մոլորութիւնը: Այս ժողովին թէև
մեր հայրապետն ՍԱՀԱԿ ՊԱՐԹԵՆԻ անձամբ չէ գտնվում, սակայն
այդ ժողովի որոշումներն ընդունում է մեր Դանդ, Կորիւն, Յով-
նան և Արձան վարդապետների ձեռքով:

Մեր եկեղեցին Նիկիոյ սուրբ ժողովի հանգանակն ընդունե-
լով տեղ—տեղ կարեւոր յաւելումներով ձօնացրել է և պարզա-
բանել, մասամբ սուրբ Լուսաւորչի և մասամբ էլ նորա սուրբ յա-
ջորդների ձեռքով՝ Եփեսոսի Տիեզերական ժողովից առաջ: Բոլոր
բացատրութիւնները, կամ յաւելումները մեր սուրբ հայրապետ-
ները վերցրել են Կ. Պօլսի առաջին ժողովի յօրինած հանգանակից:
Բացատրութիւնների և յաւելումների բուն նպատակն էր, մինչև
Եփեսոսի ժողովը ծագած աղանդների և հերետիկոսների առաջը
փակելն և թոյլ չտալ, որ նոքա որեւէ կերպով ներս մտնեն մեր
ուղղափառ հաւանութեան մէջ:

Մեր եկեղեցու Նիկիական հանգանակը կարգացվում է
այսպէս՝ որ բաղկացած է տասներկու մասերից:

1. Հաւատամք ի մի Աստուած, ի Հայրն ամենաշնորհ,
յԱրարիչն երկնի և երկրի, երեւելաց և աներևութից:

2. Եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, յՈրդին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ Միածին, այսինքն յէութենէ Հօր. Աստուած յԱստուծոյ, յոյս ի յուսոյ, Աստուած ճշմարիտ յԱստուծոյ ճշմարտէ՝ ծնունդ և ոչ արարած. նոյն ինքն ի բնութենէ Հօր, որով ամենայն ինչ եղև յերկինս և ի վերայ երկրի, երևելիք և աներևոյթք:

3. «Որ յազագս մեր մարդկան և վասն մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից՝ մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կոտորելապէս ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն՝ Հոգւովն սրբով, որով էաւ զմարմին, զՀոգի և զմիտ և զամենայն որ ինչ է ի մարդ, ճշմարտապէս և ոչ կարծեօք:

4. «Չարչարեալ. խաչեալ, թաղեալ:

5. «Յերրորդ աւուր յարուցեալ:

6. «Ելեալ ի յերկինս նովին մարմնովն, նստաւ ընդ աջմէ Հօր:

7. «Պալոյ է նովին մարմնովն և փառօք Հօր, ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս. որոյ թագաւորութեան ոչ գոյ վախճան:

8. «Հաւատամք և ի սուրբ Հոգին, յանեղն և ի կոտորեալն, որ խօսեցաւ յօրէնս և ի մարգարէս և յաւետորանս, որ էջն ի Յորդանան, քարոզեաց զառաքեալն և բնակեցաւ ի սուրբսն:

9. «Հաւատամք և ի մի միայն ընդհանրական և առաքելական եկեղեցի:

10. «Ի մի մկրտութիւն, յապաշխարութիւն, ի քաւութիւն և ի թողութիւն մեղաց:

11. «Ի յարութիւն մեռելոց:

12. «Ի դատաստան յաւիտենից Հոգւոց և մարմնոց, յաւրջութիւն երկնից, և ի կեանս յաւիտենականս:

Իսկ որք ասենն՝ էր երբեմն, յորժամ ոչ էր Որդին, կամ էր երբեմն՝ յորժամ ոչ էր սուրբ Հոգին, կամ թէ՛ յոչէից եղեն, կամ յայլմէ հօւթենէ ասեն լինել զՈրդին Աստուծոյ

և կամ զսուրբ Հոգին, և թէ փոփոխելիք են, կամ այլայլելիք, զայնպիսին նշովէ Կաթողիկէ և առաքելական սուրբ եկեղեցի:

Մանօր, Բացի Նիկիական հանգանակից մեր եկեղեցին ունի իւր զուղղափառ հաւատոյ դաւանութիւնը, որ ամեն ժամանակ պատարագիչ քահանան առաւօտեան ժամասացութիւնից առաջ՝ «հրաժարիմք»-ից յետոյ ձեռնամած անում է՝

«Որստովանիմք և հաւատամք ամենակատար սրբիւ զՀայրն Աստուած անեղ, անծին և անսկիզբն. այլև ծնող Որդւոյ և բղխող Հոգւոյն սրբոյ:

«Հաւատամք զԲանն Աստուած անեղ ծնեալ և սկսեալ ի Հօրէ նախ քան զյաւիտեանս, ոչ յետոյ և ոչ կրտսեր, այլ որքան Հայրն Հայր, ընդ նմին և Որդին Որդի:

«Հաւատամք զսուրբ Հոգին Աստուած՝ անեղ, անժամանակ, ոչ ծնեալ, այլ բղխեալ ի Հօրէ, էակից Հօր և փառակից Որդւոյ:

«Հաւատամք զԵրրորդութիւն սուրբ՝ մի բնութիւն, մի աստուածութիւն, ոչ երեք աստուածք, այլ մի Աստուած, մի կամք, մի թագաւորութիւն, մի իշխանութիւն, արարիչ երեւեկաց և աներևութից:

«Հաւատամք յեկեղեցի սուրբ զթողութիւն մեղաց՝ հազորդութեամբ սրբոց:

«Հաւատամք զմինն յերկն անձանց զԲանն Աստուած, ծնեալ ի Հօրէ նախ քան զյաւիտեանս. ի ժամանակի իջեալ յԱստուածածին կոյնն Մարիամ. առեալ յարինէ նորա միաւորեաց ընդ իւրում Աստուածութեանն իննամսեայ ժուժկալեալ յարգանաթի անարատ կուսին. և եղև Աստուածն կատարեալ, մարդ կատարեալ հոգւով և մտօք և մարմնով. մի անձն, մի դէմ և միաւորեալ մի ընութիւն: Աստուածն մարդացեալ առանց փոփոխման և առանց այլայլութեան, անսերմն յղութիւն և անապական ծնունդ. որպէս ոչ է սկիզբն Աստուածութեան նորա՝ և ոչ վախճան մարդկութեան նորա. զի Յիսուս Քրիստոս երէկ և այսօր, նոյն և յաւիտեան:

«Հաւատամք զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս չրջեալ ի վերայ երկրի, յետ երեսուն ամաց եկեալ ի մկրտութիւն. Հայր ի վերուստ վկայեալ՝ դա է որդի իմ սիրելի, և Հոգին սուրբ աղաւանակերպ իջեալ ի վերայ նորա. փորձեալ ի քառանայէ և յաղթեալ նմա, քարոզեալ մարդկան զփրկութիւն, աշխատեալ մարմնով, վաստակեալ, քաղցեալ և ծարաւեալ. յետոյ եկեալ կամաւ ի չարչարանս, խաչեալ և մեռեալ մարմնովն, և կենդանի Աստուածութեամբն, մարմինն եղեալ ի գերեզմանի միաւորեալ Աստուածութեան:

թեամբն, և Հոգւովն իջնալ ի դժոխս՝ անբաժանելի Աստուածութեամբն, քարոզկալ հոգւոյն, աւերկալ զդժոխս և ազատեալ զհոգիսն. յետ երից աւուրց յարուցեալ ի մեռելոց և երևեալ աշակերտացն:

«Հաւատամք զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս նովին մարմնովն համբարձեալ յերկինս և նստեալ ընդ աջմէ՝ Հօր. այլ և դաւոց է նովին մարմնովն և փառօք՝ Հօր ի դատել զկենդանիս և զմեռեալս, որ և յարութիւն ամենայն մարդկան:

«Հաւատամք և զհատուցումն դորձոց, արդարոցն կիանք յաւերտնական և մեղաւորացն տանջանք յաւիտեանական:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

ՀԱՌԱՏ

ՄՈՒԹԻՒՆ ՍՍՏՈՒԾՈՅ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԳՈՒԹԻՒՆ

«Հաւատամք ի մի Աստուած.....».

Այս խօսքերով խոստովանում ենք, որ Աստուած կայ և «մի» է, ինչպէս որ վկայում է Հոգին սուրբ Մովսէս մարգարէի բերանով՝ «Լճւր Իսրայէլ, զի Տէր Աստուած մեր, Տէր մի է»։ Բ. օրինաց Զ. 4., և Պօղոս առաքեալը թէ՛ «Մի Աստուած և Հայր ամենեցուն որ ի վերայ ամենայնի և ընդ ամենեսին և յամենեսին ի մեզ»։ Եփես. Գ. 6. իսկ թէ Աստուած ինչ է, մեզ անհասկանալի է՝ նորա գոյութիւնը կամ ընչութիւնը. միայն Սուրբ Գրքից գիտենք, որ Աստուած Հոգի է, Սէր է։

Ծանօթ. Ամեն մի կրօնի հիւրը կազմում է Աստուած գոյութիւնը, այս ճշմարտութեան մէջ մարդկային ազգը միշտ համոզուած է եղել, Չկայ և չի եղել մի այնպիսի ժողովուրդ երկրիս վերայ, որ այս կամ այն ձևով մի որեւէ գաղափար չունենայ Աստուծու մասին. միմիայն անմիտը կարող է ասել, որ Աստուած չկայ. (Սաղմ. ԺԳ. 1.)։

Աստուած գոյութիւնը կարող ենք հաստատել նախ՝ Տիեզերքով։ Երկրիս վերայ ոչ մի բան ինքն իրան կամ դիպուածով առաջ չէ եկել, այլ հետեանք է մի ստատճառի. աշխարհիս գոյութիւնն էլ ենթակայ է այս օրէնքին, ուստի մեր բանականութիւնը մեզ ասում է, որ կայ սկզբնապատճառ, որից առաջ են գալիս բոլոր հետեանքները՝ ներդորձութիւններն՝ այդ ստատճառն Աստուած է։

Երկրորդ՝ Տիեզերքի մէջ եղած նպատակայարմար կարգ ու կանոնով, ներդաշնակութիւնն ու զեղեցիկութիւնը ցոյց են տալիս, որ

չկայ կարգադրութիւն անոնց կարգադրիչի Բնութեան մէջ առարկաները խելացի իմաստուն կերպով կարգադրուած են, այդ կարգադրութիւնը տեսնում ենք նոցա մասնորէ կանոնաւոր փոխադարձ յարաբերութեան մէջ (օրինակ, ծառ), ամենիմաստ կերպով ուղղած այդ բոլորը դէպի մի ընդհանուր նպատակի, այսինքն նոցա գոյութիւնը պահպանելուն: Ամբողջ աշխարհում ամեն բան այնպէս կարգաւորած է և մի ամբողջութիւն է երևում, կարծես թէ մի անպին գործատուն լինի, որի մէջ ամեն մի անգամը իրար հետ սերտ յարաբերութիւն ունի, որի մէջ ամեն բան փոխադարձ իրար ծառայում են և իբրև միջոց և իբրև նպատակ՝ ուղղուելով մի ընդհանուր նպատակին: Այս նպատակայարմար, իմաստուն կարգադրութիւնը ցոյց է տալիս, որ աշխարհն ստեղծուած է առաջուց նախամտածած իմաստուն յատակագծով և թէ, ապա ուրեմն, աշխարհի արարչագործ պատճառը բնական, ամենիմաստ անձնաւոր էութիւն է: Այս հաստատութիւնը գտնում ենք և սուրբ Փրքութեան «Երկինք պատմեն զիստս Աստուծոյ, և զարարածս ձեռաց նորա պատմէ հաստատութիւն» (Սաղմ. ԺԲ. 1—7). «Որպէս զի մեծ են գործքքո, Տէր, զամենայն ինչ իմաստութեամբ արարեր, և լցան երկիր ստեղծուածովք քովք» (Սաղմ. ԿԹ. 24):

Երբորդ՝ ինչպէս երկնային մարմիններն և երկիրն իւր կարգն ու կանոնով մի որոշ օրէնքով են ընթանում. այնպէս էլ մեր ներքին աշխարհը՝ սիրտն էլ սրտն օրէնքների է հետեւում, ուրեմն՝ տիեզերքի մէջ և մեր ներսն այս կանոնաւորութիւնը չի կարող առանց կանոնի, առանց օրէնքի լինել, հետևապէս կայ մէկը, որ օրէնստու է, Որին ամեն ինչ հնազանդւում է՝ դա Աստուածն է:

Օրէնքը, որ մեր հոգու (սրտի) մէջն է և որ ասվում է բարոյական օրէնք՝ խիղճ, անպայման հրամայում է բարի գործել, չարից հեռանալ: Երբ բարի ենք գործում, ներքինն ուրախ է, երբ վատ, չար բան ենք գործում, եթէ մինչև անգամ այդ մասին ոչ ոք չգիտենայ, այն ժամանակ էլ խիղճը մի կրծող որդն է դառնում, որ երբէք չէ մեռնում. ուրեմն, մեծ օրէնստուն, որ մեզ համար բարի է կամենում, մեր սրտի մէջ դրել է խիղճը բարի նպատակի համար, այսպէս Աստուած բարի օրէնստու է:

Սակայն Աստուծո միութեան մէջ կան երեք անձինք ա. Հայր Աստուած, որ է պատճառ Որդու անճառ և անանժամանակ ծննդեան և Հոգւոյն սրբոյ անհաս և անժամանակ բղխման. բ. Որդի Աստուած յաւիտենական ծնունդ Հօրից և գ. Հոգին սուրբ յաւիտենական բղխումն Հօրից:

Այս երեք անձնաւորութիւնները կազմում են մի անճառելի միութիւն, որովհետև սոքա երեքն էլ մի են և հաւասար բնութեամբ, էութեամբ՝ «Երեք են, որք վկայեն յերկինս Հայր, Բան և Հոգի սուրբ և սոքա երեքինս մի են» ա. թ. Յով. Ե. 7:

«Մկրտեցէք զնոսս՝ յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ», Մատթ. ԻԲ. 19:

«Հաւատաս՝ եթէ Հայր յիս և ես ի Հայր. ես և Հայր իմ մի եմք», Յով. Ժ. 30:

Ծանօթ. Արեմտեան եկեղեցին 2. (589 թ.) դարի վերջերն սկսեց քարոզել՝ Հոգին սուրբ բղխումն ի Հօրէ և յՈրդւոյ. այս վարդապետութիւնը Թ. (885 թ.) դարի սկզբներից հաստատապէս ընդունեց կաթողիկ եկեղեցին: Յիսուսի ասածը՝ «Յորժամ եկեացէ նա Հոգին ճշմարտութեան, առաջնորդեացէ ձեզ ամենայն ճշմարտութեամբ... Նա զիս փառաւորեացէ, զի յիմե անսի առնուցու և պատմեացէ ձեզ». Յով. ԺԶ. 13, 14՝ այսպէս է մեկնում արեմտեան եկեղեցին—յիմե անսի առնուցու—իմ էութիւնից կըստանայ, ինձնից բղխում է, որ սխալ մեկնութիւն է. այլ նշանակում է, թէ նոր դաստիարակը ճշմարտութեան Հոգին մի նոր բան չի քարոզիլ, որ Քրիստոսի վարդապետութիւնից ջոկ բան լինի, այլ հաւատացեալներին կը բացատրի, կը հասկացնի Քրիստոսի քարոզները:

Թէպէտ Հին կտակարանի մէջ Աստուծո միութիւնը պարզապէս վկայուած է, բայց այդ աստուածային միութեան մէջ ամենասուրբ Երրորդութեան երեք անձանց գոյութիւնը լուսաբանած չէ, այլ աստուածային գործողութիւնների մասին խօսելիս յոգնականաբար է խօսում. «Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում». Ծննդ. Ա. 26: «Եկայք իջցուք և խառնակեցուք անդ զլեզուս նոցա» ԺԱ. 7: «Ես ընդ ձեզ եմ, ասէ Տէր ամենակալ, և Բանն, զոր ուխտեցի ընդ ձեզ... և Հոգին իմ, որ կայ ի միջի ձերում. Անգիա Բ. 5—6:

Հին կտակարանի մէջ պարզապէս լուսաբանած չէ երեք անձանց գոյութիւնը նորա համար, որ խստասիրտ և դէպի բազմաստուածութիւնը ձգտումն ունեցող խրքայէլացւոց ազգին հեռու պահպանէ բազմաստուածութեան գաղափարից:

Սակայն նոր կտակարանի մէջ պարզապէս աստուծ է երեք անձանց գոյութիւնը մի Աստուածութեան մէջ, օրինակ, երբ Յիսուս Յորդանան գետում մկրտուեց և դուրս էր գալիս, այն ժամանակ Հոգին սուրբ աղաւնակերպ իջաւ Նորա վերայ, իսկ Հօր ձայնը լսվում էր՝ «Դա է որդի իմ սիրելի, դմա լուարձք»։ Մատթ. ԺԵ. 5. ուրեմն Որդին մկրտվում էր, Հոգին իջնում էր աղաւնակերպ, Հայրը վկայում էր։ Սուրբ Երրորդութեան խորհուրդը նոյնպէս յայտնուեց Քրիստոսի Պայծառակերպութեան ժամանակ։ Քրիստոս իւր աշակերտներին պատուիրեց՝ «Գնացէք այսուհետեւ աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ»։ Մատթ. ԻԸ. 19—20.

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒԹԻՒՆՔ ԿԱՄ ԱՍՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

Սուրբ Դիրքն ուսուցանում է մեզ Աստծու կատարելութիւնները, որք են՝ Արարիչ, Ամենակալ, Ամենակարող, Անեղ-ինքնագոյ, Հոգի, Յաւիտենական, Անփոփոխ, Ամենուրեք, Ամենագէտ, Ամենատես, Ամենասուրբ, Ամենաբարի, Ամենիմաստ։

Այս կատարելութիւններից հանգանակի մէջ լիշուած են Արարիչ և Ամենակալ խօսքերը՝ «Հաւատամք... ի Հայրն ամենակալ, յԱրարիչն երկնի և երկրի», որովհետեւ այդ երկու կատարելութիւնների մէջ պարունակվում են և միւս մնացեալներն, օրինակ, խոստովանելով, թէ Աստուած Արարիչ է և Ամենակալ, խոստովանում ենք, որ Նա է Անեղ-ինքնագոյ, որովհետեւ արարածն արարածների պատճառ չէ կարող լինել։

Խոստովանելով, որ Աստուած Անեղ-ինքնագոյ է, խոստովանում ենք, որ Նա է Յաւիտենական, որովհետեւ սկիզբն չունեցողը՝ զախճան էլ չէ կարող ունենալ։

Խոստովանելով, որ Աստուած Յաւիտենական է, խոստովանում ենք, որ Նա է Անփոփոխ, որովհետեւ թէ բնութեամբ և թէ գոյութեամբ Նա երբէք չէ փոփոխվում։

Խոստովանելով, թէ Աստուած անփոփոխ և յաւիտենական է, խոստովանում ենք, որ Նա ամենապարզ Հոգի է, որովհետեւ անփոփոխ և յաւիտենական կարող է լինել այն էակը միայն, որ նիւթից չէ բաղկացած։ Քրիստոս ասում է՝ «Հոգի է Աստուած և երկրպագուաց Նորա հօգւով և ճշմատութեամբ պարտ է երկրպագանել»։ Յով. Գ. 24։

Խոստովանելով, թէ Աստուած ամենապարզ Հոգի է, խոստովանում ենք, որ Նա է և Ամենուրեք, որովհետեւ Նա ամենայն տեղ է իւր աստուածային զօրութեամբ, և եթէ Աստուած ամենուրեք է, ապա ուրեմն Ամենագէտ և Ամենատես է։

Աստուած Ամենիմաստ է, որովհետեւ անհուն իմաստութեամբ մարդուն ուղղում է դէպի բարին և ամբողջ տիեզերքը կառավարում է իմաստուն ճարտարապետութեամբ։

Աստուած Ամենաբարի է, որովհետեւ իւր բարիքը պարգևում է բոլոր արարածներին իւրաքանչիւրին օգուտ բերելու յարմար միջոցներով, ինչպէս Յովհաննէս առաքեալը գրում է՝ «Ամենայն տուրք բարիք և ամենայն պարգևք կատարեալք ի վերուստ են իջեալք առ ի Հօրէ լուսոյ»։ Յով. Ա. 17։

Աստուած Ամենասուրբ է, որովհետեւ Նա հեռու է ամենայն չարիքներից և սիրում է տեսնել մարդոց մէջ արդարութիւն, սրբութիւն։

Աստուած Արդար է, որովհետեւ Նա մեզ տուել է արդար և բարենպատակ օրէնքներ, որոնց կատարումն ամենայն ճշմարտութեամբ պահանջելով, արդարութեամբ վարձատրում է օրինակատարներին և պատժում օրինազանցներին։

Աստուած սուրբ Դրքի մէջ անուանվում է Դիմաճ, Ողորմաճ, Երկայնամիտ և Բազումօգորմ, որովհետեւ Նա՝ իւր բարիքները մեղաւորներին տալով, սպասում է նոցա դարձին և՛ ներելով լանցանքները, մօտեցնում է իրեն։

Աբ. գրքի մէջ Աստծուն վերագրած են նոյնպէս մարդու զգայարանքներն, օրինակ, Աջ տեսնոյ, Ակն տեսնոյ, Ականջ տեսնոյ և այլն, որով մարդոց հասկացնում են Աստծու ամենազօրութիւնը, ամենուրեքութիւնը, ամենագիտութիւնը։

ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆՁՆ

ՀԱՅՐ ԱՍՏՈՒԱԾ

ԱՐԱՐՁԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

«Հաւատաւ... ի Հայրն ամենակալ, յԱռաիչն երկնի եւ երկրի, երեւելեաց եւ աներեւոյթից».

Այս խօսքերով դաւանում ենք և խոստովանում, թէ Ամենասուրբ Երրորդութեան անձներից մինը, որ որոշվում է Հայր անունով, իւր ամենակարող Բանիւ և սուրբ Հոգւով ոչնչից ստեղծեց բոլոր երկնաւոր և երկրաւոր, երևելի և աներևոյթ արարածներն, ինչպէս որ սուրբ Գիրքը վկայում է՝ «Ի սկզբանէ արար Աստուած զերկին և զերկիր, և երկիր էր աներևոյթ և անպատրաստ և խաւար ի վերայ անգնդոց, և Հոգի Աստուծոյ շրջէր ի վերայ ջրոց»։ Ծննդ. Ա. 1։ «Ի սկզբանէ էր Բանն, և Բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր Բանն. Նա էր ի սկզբանէ առ Աստուած. ամենայն ինչ նովաւ եղն, և առանց նորա եղև և ոչինչ»։ Յով. Ա. 1։

«Ողորմութեամբ Տեսաւ լի եղև երկիր և Բանիւ Տեսաւ երկինք հաստատեցան և Հագում բերանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա»։ Սաղ. ԼԲ. 6։

Աներևոյթ արարածները հրեշտակներն են և մարդոց հոգիքը։ Հրեշտակներն անմարմին, անմահ հոգիներ են և ստեղծուած են Արարչին սպասուորելու համար։

Հրեշտակները բաժանվում են բարի և չար։ Բարի անուանվում են այն հրեշտակնաւորը, որոնք անփոփոխ մնացին Աստծուն հնազանդ. սոքա բազմութիւ են և բաժանվում են ինն դասերի՝ Սերովբէք, Քերովբէք, Աթուք, Իշխանութիւնք, Պետութիւնք, Զօրութիւնք, Տէրութիւնք, Հրեշտակք և Հրեշտակապետք։

Չար հրեշտակներ—սատանաներ, դևեր և չար ոգիներ՝ նոքա են, որոնք իւրեանց ամբարտաւանութեամբ Աստծու դէմ մեղանչելով՝ կորցրին իւրեանց երջանկութիւնն և դատապարտուեցան յաւիտենական պատժի։

Երևելիքն աշխարհն է, իւր զանազան տեսակ նիւթական գոյացութիւններով, որ Աստուած ոչնչից ստեղծեց վեց օրում։

Առաջին օրն ստեղծեց լոյսը։

Երկրորդ օրը՝ հաստատութիւնը (օդ)։

Երրորդ օրը՝ ջուրը ցամաքից բաժանեց և հրամայեց, որ ցամաքի վերայ աճեն բոյսեր։

Չորրորդ օրն՝ երկնային մարմիններն — արեգակը, լուսինն և աստղերը։

Հինգերորդ օրն՝ օդում թռչուններն և ջրում ձկները։

Վեցերորդ օրը՝ բոլոր չորքոտանի կենդանիներն և ապա մարդը։

Նիւթական աշխարհի բոլոր գոյութիւններից զերագոյնն է մարդն, որովհետև Աստուած մարդուն տուել է հոգի և բանականութիւն մտածելու, խորհելու, դատելու և զարգարել է նորան Իւր պատկերով, որ հոգւոյ անմահութիւն է. սրբութիւն է։

Թէև մարդու պատուիրանազանցութեամբ աղօտացաւ այդ աստուածային պատկերը, սակայն Իւր Միածին Որդու միջոցով նորոգեց նոյնն և հարթեց մարդու առջ փրկութեան ճանապարհը, որ տանում է գէպի յաւիտենական կեանքը, որի համար և ստեղծել էր։ Պօղոս առաքեալն ասում է՝ «Այլ Աստուած, որ մեծն է ողորմութեամբ վասն բազում սիրոյ իւրոյ, զոր սիրեաց զմեզ, մինչդեռ մեռեալք էաք ի մեղս, կենդանիս արար զմեզ ի Յիսուս Քրիստոս»։ Եփես. Բ. 4։

«Որպէս Աղամաւն ամենեքեան մեռանին, նոյնպէս և Քրիստոսիւ ամենեքեան կենդանացին»։ ա. Կորնթ. ԺԵ. 22։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՆԱԽԱԽՆԱՄՈՒԹԻՒՆ

Աստուած՝ աշխարհը ոչնչից վեց օրում ստեղծելով ու տեսնելով որ ամեն ինչ բարի է, եօթներորդ օրը հանգստացաւ, այսինքն ալլաւ բան չստեղծեց, սակայն իւր ստեղծածն անխնամ չը թողեց, Նա սկսեց իւր ստեղծածը պահ-

պանել, խնամել՝ Քրիստոս ասում է՝ «Հայր իմ մինչև ցայժմ գործէ և նս գործեմ»։ Յով. Ե. 17։ «Նա տալ ամենայնի կեանս և շունչս և զամենայն ինչ. զի նովաւ կեամք և շարժիմք և եմք»։ Գործք. ԺԵ. 25, 28։

Այսպէս՝ Աստուած իւր նախախնամութեամբ, որ է նորա ամենակարող, ամենիմաստ և բարի ներգործող զօրութիւնը, կառավարում է և պահպանում բոլոր արարածներին, հոգալով նոցա ամեն պիտոյքն, և անխտրաբար խնամում երկրիս վերայ թէ արգարներին և թէ մեղաւորներին։

Այսպիսի նախախնամութեամբ Աստուած կառավարում է և պահպանում իւր եկեղեցին և պիտի պահպանի յաւիտեանս։ Եթէ հին և նոր եկեղեցին՝ այնքան հալածանքներին և զժողարութիւններին տանելով, մինչև այսօր պահպանել է իւր գոյութիւնը, այդ անհերքելի ապացոյց է Աստծու յատուկ նախախնամութեան։ Քրիստոս ասում է՝ «Նս ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչև ի կատարած աշխարհի»։ Մատթ. ԻԸ. 20։

ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԵՉՆ

ՈՐԴԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾ

«Հաւասարմ եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, յՈրդին Աստուծոյ, ծնեալն յԱստուծոյ Հօրէ Միածին՝ այսինքն յեութենէ Հօր. Աստուած յԱստուծոյ, լոյս ի լուսոյ, Աստուած հեմարիս յԱստուծոյ հեմարէ՝ ծնունդ եւ ո՛չ արարած. նոյն ինքն ի բնութենէ Հօր, որով ամենայն ինչ եղել յերկիսն եւ ի վերայ երկրի, երեսելիք եւ աներեսելիք»։

Այս դաւանութեամբ խոստովանում ենք, որ մեր միակ Տէր և Փրկիչ Յիսուս Քրիստոս Ամենաուրբ Երրորդութեան երկրորդ անձն՝ Աստծու Որդին է, որ յաւիտենից առաջ Հօրից ծնուած է, Նա Միածին է և չկայ ուրիշ մէկը Նորա նման. այսինքն Հօր և սուրբ Հոգւոյն էակից, արարչակից, համարուն, համափառ և համազօր է, Նա ինչպէս լոյսը

լուսից, ճշմարիտ Աստուած ճշմարիտ Աստծուց յաւիտենից առաջ ծնուած է և ո՛չ արարած — ստեղծուած է. և ամենայն ինչ նորանով է եղել։

«Որ յաղագս մեր մարդկան եւ վասն մերոյ փրկութեան իջեալ յերկնից՝ մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կախարելապէս ի Մարիամայ սրբոյ կուսէն Հոգւովն սրբով. որով էառ զմարմին, զհոգի եւ զմիս եւ զամենայն ուր ինչ է ի մարդ, հեմարսապէս եւ ո՛չ կարծեօք»։

Խոստովանում ենք, թէ Որդին Աստուած Հօր և սուրբ Հոգու կամքով մարդացաւ, ճշմարտապէս մարդկային մարմին և բնութիւն առաւ սուրբ կոյս Մարիամից։ Եւ որովհետեւ սուրբ կոյս Մարիամը Յուդայի ցեղիցն և Գաւթի ազգիցն էր, այս պատճառով էլ Աստուած՝ և Աստծու Որդին, որ եղաւ մարդ, անուանուեց Որդի Աստծու և որդի մարդոյ։ «Ահա կոյս յղացի և ծնցի որդի և կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ, որ թարգմանի ընդ մեզ Աստուած»։ Նսայի Է. 14։

«Հոգին սուրբ եկեսցէ ի քեզ և զօրութիւն բարձրելոյն հովանի լիցի ի վերայ քո»։ Ղուկ. Ա. 35։

Խոստովանում ենք, թէ Որդին Աստուած, աւետարեր հրեշտակի խօսքի համաձայն՝ անուանուեց Յիսուս, որ է Փրկիչ, մարդկային ազգը մեղքից և մահուան դատապարտութիւնից փրկելու համար՝ «Ծնցի որդի, և կոչեսցեն զանուն նորա Յիսուս, զի նա փրկեսցէ զժողովուրդ իւր ի մեղաց իւրեանց»։ Մատթ. Ա. 21։

Յիսուս անուանվում է և Քրիստոս՝ Մեսսիա, որ նշանակում է Օծեալ. նախ՝ որովհետեւ տեսնում էին նորա վերայ այն բոլոր գործերն և կատարելութիւններն, որոնք գուշակել էին մարգարէները Մեսսիայի մասին, որին սպասում էին անհամբերութեամբ։

Երկրորդ՝ նորա համար, որ Յիսուս կատարեց իւր կեանքի մէջ մարգարէի, քահանայի և թագաւորի պաշտօնն, որոնք երբայական եկեղեցու օրէնքի համաձայն օծվում էին իւղով. իսկ Յիսուս յաւիտենից օծեալ էր սուրբ Հոգւց։

Յիսուս մարգարէի պաշտօնն աւելի գերազանցութեամբ կատարեց, քան թէ միւս մարգարէները, որովհետեւ Նա ուսուցանում էր մարդոց Աստծու կամքը, ցոյց էր տալիս մարդոց բարոյականութեան փրկարար ճանապարհը. Նա քարոզում էր, որ Աստուած ամեն միշին իւր գործի համեմատ կը հատուցանէ. Նա աստուածային հրաշքներով ապացուցանում էր, որ ինքն Աստծու առաքեալ է՝ «Եթէ ոչ գործեմ զգործս Հօր իմոյ, մի հաւատալք ինձ». Յով. Ժ. 37:

Յիսուս կատարեց քահանայի պաշտօնն աւելի գերազանցութեամբ, քան Ահարոնեան քահանաներն, որովհետեւ Նա աստուածաբար թողնում էր մարդոց իւրեանց մեղքերը: Նա իւր կեանքը պատարագեց մարդոց փրկութեան համար սուրբ խաչի սեղանի վերայ. Նա եղաւ նոր ուխտի միջնորդ Աստծու և մարդոց մէջ. Նա երկնքում միշտ բարեխօս է Հօր մօտ մեր մեղքերի թողութեան համար:

Յիսուս ոչ թէ երկրաւոր թագաւոր էր, ինչպէս հրէաները կարծում էին, այլ հոգեւոր և երկնաւոր թագաւոր էր ըլլոր տիեզերքի, մանաւանդ իւր եկեղեցու, որի հետ յաւիտեան լինել խոստացաւ, և խնամում է ու պահպանում նորան՝ «Իմ արքայութիւն չէ յայսմ աշխարհէ». Յով. ԺԸ. 36:

«Եւ տացէ նմա Տէր Աստուած զաթոռն Դաւթի հօր նորա և թագաւորեսցէ ի վերայ տանն Յակովբայ յաւիտեան, և թագաւորութեան նորա վախճան մի լիցի». Դուկ. Ա. 31—34:

«Ես ընդ ձեզ եմ գտնենայն աւուրս մինչև ի կատարած աշխարհի». Մատթ. ԻԸ. 20:

Ծանօթ. Հայաստանեայց եկեղեցին դաւանում է, որ Աստծու Որդին, որ սուրբ Կոյս Մարիամից առնելով մարդկային բնութիւնն և միացնելով իւր աստուածային անձի և բնութեան հետ՝ եղաւ կատարեալ մարդ հոգեւոր, մտքով և մարմնով, կատարեալ Աստուածութեամբ. մի անձն, մի դէմ և միաւորեալ մի բնութիւն երկու բնութիւնից՝ անշփոթ և անբաժան միաւորութեամբ միմեանց հետ մէկ անձի—Քրիստոսի մէջ:

«Զարչաւեալ, խաչեալ, քաղեալ».

Այս դաւանութեամբ. նախ՝ խոստովանում ենք, թէ

Յիսուս իւր ճշմարիտ վարդապետութիւնը մարդոց ուսուցանելուց յետոյ, ամենասուրբ Նրբորդութեան նախասահման տնօրէնութեան համաձայն, կամեցաւ իւր անձը զոհաբերել մարդկային ազգի փրկութեան համար. ուստի կամաւորապէս յանձն առաւ չարչարուել իւր վարդապետութեան հակառակորդներից և, ի լրումն ամեն տեսակ անարգական չարչարանքների՝ բարձրանալ խաչի վերայ՝ մարդկանց մեղքի և մահի դատապարտութիւնից ազատելու համար:

Երկրորդ՝ խոստովանում ենք, թէ Յիսուս խաչի վերայ ճշմարտապէս մեռաւ և թաղուեց գերեզմանում: Նա իւր անպարտական մահով ջնջեց մեր հակառակութեան կամ թշնամութեան ձեռագիրը. «Ջնջեաց զձեռագիր մերոյ հակառակութեանն հրամանօք իւրովը, որ կայր մեզ հակառակ՝ եբարձ դայն ի միջոյ և բւեռեաց ընդ խաչափայտին». Պողոս. Բ. 14: Նա մեզ հաշտեցերեց Հայր Աստծու հետ և ազատեց յաւիտեանական դատապարտութիւնից — Ադամայ մեղքից:

«Երբորդ աւուր յարուցեալ».

Այս խօսքերով խոստովանում ենք, թէ Յիսուս իւր և ուրիշ շատ մարգարէների գուշակութիւնների համաձայն՝ իւր թաղման երրորդ օրը յարութիւն առաւ: Նա իւր յարութեամբ հաստատեց մեր ապագայ յարութիւնն և յաւիտեանական կենաց յոյսը՝ «Եղև պտուղ և անդրանիկ ամենայն ննջեցելոց... և ետ յոյս հաստատութեան վերստին նորդման կենդանութեան ամենայն մարդկան». — Ժամագիրք:

«Ելեալ ի յերկինս նուիրն մարմնովն նստաւ ընդ աջմէ Հօր».

Այս դաւանութեամբ խոստովանում ենք, թէ Յիսուս իւր յարութիւնից յետոյ՝ յաճախ երևում էր իւր աշակերտներին և խօսում էր նոցա հետ Աստծու արքայութեան մասին. Նա նրանց տալիս էր պատուէրներ և խոստացաւ

ուղարկել սուրբ Հոգին նրանց զօրացնելու և մխիթարելու համար: Եւ ապա Յիսուս քառասներորդ օրը Զիթենեաց սարի վերայ իւր աշակերտներին օրհնելով՝ համբարձուեց երկինքն և Հօր աջ կողմը նստաւ, այսինքն Յիսուս՝ հայրական բոլոր տնօրէնութիւնները կատարելով, նոյն մարմնովն երկինքը վերացաւ և աստուածային փառքը մտաւ, որ յաւիտենից Հօրից ունէր՝ «Ո՛չ զնոյնս պարտ էր չարչարիլ Քրիստոսի և մտանել ի փառս իւր»։ Առկ. ԻԳ. 26:

Մանօք. Տնօրէնութիւններն ասելով պէտք է հասկանալ Քրիստոսի մարդեղութեան խորհուրդներն. այսինքն՝ Նորա Յղութիւնը, Մնունդը, Մկրտութիւնը, Քարոզութիւնը, Հրաշագործութիւնը, Չարչարանքը, Մահը, Յարութիւնը, Համբարձումն և Հօր աջ կողմը նստելը:

«Գալոց է նովին մարմնովն եւ փառօք Հօր ի դասել զկենդանիս եւ զմեռեալս, որոյ քազաւորութեան ոչ զոյ վախճան»։

Այս խօսքերով դաւանում ենք, թէ Յիսուս նոյն մարդկային մարմնով և Հօր փառքով կրկին գալու է աշխարհ կենդանիներին և մեռածներին արգարապէս դատելու՝ մեղաւորներին յաւիտենական պատիժ, արգարներին յաւիտենական երջանկութիւն յատկացնելու և ամենքի վերայ յաւիտենական թագաւորելու: «Եւ յորժամ եկեսցէ Որդի մարդոյ փառօք իւրովը և ամենայն հրեշտակք ընդ նմա, յայնժամ նստցի յաթու փառաց իւրոց. և ժողովեսցին առաջի Նորա ամենայն ազգք և այլն»։ Մատթ. ԻԵ. 31—32:

ԱՍՏՈՒԱԾՈՐԴՈՒ ՄԱՐԴԵՂՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՄՈՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ա. Աստուածորդու մարդեղութեան դէմ եղած մոլորութիւններից առաջինն է հրէից ազգի մոլորութիւնը, որ Յիսուսին ակնկալեալ Մեսսիան չհամարելով՝ դեռնս սպասում է նոր Մեսսիայի գալստեանն. այն ինչ ակնկալեալ Մեսսիայի վերաբերութեամբ մարգարէների բոլոր գուշակութիւնները բառ առ բառ, կես առ կես անթերի կատարուել են Յիսուս Քրիստոսով, որովհետեւ նախ՝

Մեսսիան պէտք է դար Զօրաբարէլի շինած տաճարն և, Սնդեայ ու Մաղաքիա մարգարէների գուշակածին համաձայն՝ այնտեղ պիտի քարոզէր ողոյ խաղաղութիւն. այն ինչ Զօրաբարէլի տաճարն ահա ²⁹ դար է, որ կործանուել է և նորա մէջ եղած զոհերը, պատարաքները, սրբութիւնն ու սեղանները, որոնք ճշմարիտ Մեսսիայով կաթարուելիք քառութեան և փրկագործութեան ստուերական նմանութիւններն էին՝ բարձուել են:

Երկրորդ՝ Դանիէլ մարգարէի գուշակած 490 տարի ժամանակամիջոցը, տաճարի նորոգութիւնից հաշուելով՝ լրանալուն պէս ծնաւ Մեսսիան:

Եւ երրորդ՝ Մեսսիան պիտի դար Յուդայի ցեղից և Յուդայի քաղաքական իշխանութիւնը դեռ չվերջացած, այն ինչ 1910 տարի է անցել, որ Յուդայի քաղաքական իշխանութիւնը վերջացել է Հերովդէսով. և հրէից դեռ ևս ակնկալեալ Մեսսիայի Յուդայի շառաւիղից լինել այսուհետեւ հաստատել կամ ապացուցանել անկարելի է, որովհետեւ տաճարի հետ այրուեցան և անհետացան բոլոր արձանագրական մատենաները, որոնցով կարելի կը լինէր հաստատել և վաւերացնել նոր ծնուելի Մեսսիայի Յուդայի ցեղից լինելը:

բ. Երկրորդ հերետիկոսն Ասուածորդու մարդեղութեան դէմ եղաւ Աղէքսանդրացի Արիոս յոյն երէցն. որ Յիսուսին Աստուծ և Որդի Աստծու չէր դաւանում և ոչ հաւասար և համագոյակից Հօր և սուրբ Հոգուն, այլ օտար ոմն և արարած՝ բոլոր արարածներից բարձր կատարելութիւններով, բայց ոչ Աստուծ և արարիչ: Արիոսը հիմնվում էր Յիսուսի հետեւալ խօսքի վերայ՝ «Հայր իմ մեծ եմ քան զիս», այն ինչ այս խօսքը վերաբերվում է Յիսուսի մարդկային խոնարհ վիճակին և ընութեանը:

Այս մոլորութիւնը դատապարտեց Նիկիոյ Տիեզերական սուրբ ժողովը 325 թ. Մայիսի 20-ին, որին Հայաստանեայց եկեղեցու կողմից ներկայ էր սուրբ Արիստակէս հայրապետը սուրբ Լուսաւորչի հաւանութեամբ: Ժողովը սահմանեց դաւանել Յիսուսին ճշմարիտ Աստուծ և Որդի Աստծու համագոյակից և համաբուն Հօր և սուրբ Հոգուն: Այս ժողովում խմբագրուեց հաւատի հանգանակը:

գ. Երրորդ հերետիկոսն եղաւ Կոստանդինապոլսի յունաց Նեստոր պատրիարքը, որ ուրանում էր Յիսուս Քրիստոսի իսկապէս Աստծու Որդի և մարդոյ որդի լինելը, և չէր խոստովանում թէ Յիսուս է ճշմարիտ Աստուծ և Որդի Աստծու, Յիսուսի մարդկային մարմինը Նորա աստուածութեան ընակարան էր քարոզում, իսկ ա. կոյս Մարիամին դաւանում էր Մարդածին և ոչ Աստուածածին:

Այս մուրուրները դատապարտեց Եփեսոսի Տիեզերական սուրբ ժողովը 431 թ. Յունիսի 22-ին, որտեղ ժողովուած էին 200 հայրապետ:

Ժողովը նշովեց Նեստորին ու նորա աղանդն և խոստովանեց Յիսուս Գրիստոս մի Որդի Աստծու, իսկ սուրբ Կոյս Մարիամին՝ Աստուածածին:

ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ԱՆՁՆ

ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՆ

«Հաւատաւք եւ ի սուրբ Հոգին, յանեղն եւ ի կատարեալն, որ խօսեցաւ յօրէնս եւ ի մարգարէս եւ յաւեսարանս. որ էջն ի Յորդանան, քարոզեաց զԱռաքեալն եւ բնակեցաւ ի սուրբսն»:

Այս դաւանութեամբ մենք խոստովանում ենք, նախ՝ թէ սուրբ Հոգին ամենասուրբ Երրորդութեան երեք անձերից մինն է անժամանակապէս և անճառապէս Հօրից բղխեալ կամ ելեալ՝ «Երեք են, որք վկայեն յերկինս՝ Հայր, Բա՛ն և Հոգին սուրբ, և սոքա երեքինս մի են»։ ա. Յովհ. 6—7: «Բայց յորժամ եկեսցէ մի ի թարիչն՝ զոր ես առաքեցիք ձեզ ի Հօրէ՝ զՀոգին ճշմարտութեան, որ ի Հօրէ ելանէ, Նա վկայեսցէ վասն իմ»։ Յովհ. ԺԵ. 26:

Երկրորդ՝ սուրբ Հոգու Անեղ և Կատարեալ ստորոգելները տալով, խոստովանում ենք, թէ սուրբ Հոգին Հօր և Որդու նման կատարեալ Աստուած է:

Երրորդ՝ խոստովանում ենք, թէ Հոգին սուրբ ունի այն ամեն կատարելութիւններն, ինչ որ ունին Հայր և Որդի. Նա արարչակից, գործակից է Հօր և Որդու. Նա ամենագէտ է և այլն... «Հոգի Աստուծոյ շրջէր ի վերայ ջրոց»։ Ծննդ. Ա. 2:

Չորրորդ՝ խոստովանում ենք, թէ սուրբ Հոգին ներշնչեց մարգարէներին և առաքեալներին բերանացի կամ գրաւոր աստուածային յայտնութիւններն և սուրբ Աւետարանը մարդոց ուսուցանելու համար:

Հինգերորդ՝ խոստովանում ենք, թէ մարգարէներն և առաքեալները՝ սուրբ Հոգու ներշնչմամբ ու շնորհքով զօրացած՝ կարողացան հրաշագործել և զանազան լեզուներով խօսել, որով ապացուցին, թէ իւրեանց առաքելութիւնն Աստծուց է և ուսումն երկնային՝ «Քանզի ոչ եթէ ըստ կամաց մարդկան տուաւ մարգարէութիւն երբէք, այլ ի Հոգւոյն սրբոյ կրեալք՝ խօսեցան մարդիկք յԱստուծոյ»։ Պետր. 11. Ա. 21:

Վեցերորդ՝ խոստովանում ենք, թէ սուրբ Հոգին՝ աղաւնու նման իջնելով Յորդանանում մկրտուող Յիսուսի վերայ, վկայեց Նորա Աստուածորդի լինելը. «Եւ ահա բացան նմա երկինք, և ետես զՀոգին Աստուծոյ. զի իջանէր իբրեւ զաղաւնի և գայր ի վերայ նորա և ահա ձայն յերկնից, որ ասէր, դա՛ է Որդի իմ սիրելի ընդ որ հաճեցալ»։ Մատթ. Գ. 17:

ՄՈՒՐՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳՈՒ ԱՍՏՈՒԱ-

ԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ծանօթ. Սուրբ Հոգու Աստուածութեան դէմ մուրուրներն յայտնեց Կոստանդինապոլսի յունաց պատրիարք, հոգեմարտն Մակեդոն, որ սուրբ Հոգու Աստուածութիւնն և Նորա կատարեալ անձնաւորութիւնն ուրանում էր, ինչպէս որ Արիոս ուրացաւ Որդու Աստուածութիւնն և մշտնջենաւորութիւնն Հօր հետ և քարոզում էր թէ՝ Հոգին սուրբ նոցա էութիւնից օտար է և լոկ պաշտօնեայ նոցա:

Սորա մուրուրները դատապարտեց Կոստանդինապոլսի Տիեզերական սուրբ ժողովը 150 հայրապետներից բաղկացած, որ 381 թ. Մայիսին Մեծն Թէոդոս կայսեր հրամանով կայացաւ: Այս ժողովին մեր եկեղեցու կողմից ներկայ էր Մեծն Ներսէս հայրապետ: Ժողովը սահմանեց դաւանել Հոգին սուրբ համագոյակից Հօր և Որդուն ու հաւասար նոցա երկրպագելի:

ՇՆՈՐՀԱՐԱՇԽ ՍՈՒՐԲ ՀՈԳԻՆ

Շնորհք անուանվում են այն ամեն ներքին և արտա-

քին բարեքները, որ պարգևել է և պարգևում է Աստուած հաւատացեալներին:

Շնորհքն երկու կարգի է բաժանվում ա) գերբնական և բ) սովորական:

Գերբնական շնորհքներն անուանվում են մարգարէութիւնները և հրաշագործութիւններ, որ Աստուած հին ուխտի մէջ պարգևում էր մարգարէ անունով ընտրուած սուրբ մարդոց, որոնք պէտք է ներկայում ապագայի մէջ լինելիքը գուշակէին և խօսքով ու հրաշագործութեամբ ժողովրդին դէպի ճշմարիտ աստուածապաշտութիւնը հրաւիրէին: Իսկ նոր ուխտի մէջ նոյն շնորհքներն Աստուած պարգևեց սուրբեալներին և նոցա հետեւողներին, որպէս զի կարողանան խաւարի իշխանութեանն յաղթելով՝ քրիստոնէական ճշմարտութեան լոյսն ընդհանուր մարդկութեան մէջ տարածել:

Շնորհքը բաշխում է ամենասուրբ Երրորդութիւնն, որ մատակարարվում է սուրբ Հոգու միջոցով:

Սովորական շնորհքները սուրբ Հոգին բաշխում է, նախ՝ նոցա, որոնք արժանապէս ընդունում են եկեղեցու սուրբ խորհուրդներն. երկրորդ՝ նոցա, որոնք հեղուցեամբ և աղօթքով դիմում են նորան և երրորդ՝ նոցա, որոնք ընդունած շնորհքներն արդիւնաւորում են:

«Զքաղցեալս լցոյց բարութեամբ և զմեծատունս արձակեաց ունայնս». Ղուկ. Ա. 53:

«Ոյր գուցէ տացի նմա և յաւելցի և ոյրն ոչ գուցէ և զոր ունիցի բարձցի ի նմանէ». Մատթ. ԺԳ. 12:

Սովորական շնորհքներն, որ սուրբ Հոգին մարդոց բաշխում է, սոքա են՝ «Հաւատ, Յոյս, Սէր, Համբերութիւն, Զօրութիւն և Աստուածապաշտական եռանդն, առանց որոնց չենք կարող կատարել Յիսուսի պատուիրաններն և փրկութեան հասնել, որովհետեւ մարդս միշտ դէպի չարն է հակամէտ»:

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ի

«Հաւատամք եւ ի մի միայն ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցի»

Եկեղեցի բառը յունարէն է քլիսիա, նշանակում է Քրիստոսի հաւատացողների ժողով, որոնք մի հաւատով, մի յուսով և մի սիրով հաւատում են աստուածային ճշմարտութիւններին, որով և միացած են միմեանց հետ՝ հոգեւոր և բարոյական միութեամբ:

Եկեղեցին իւր սկիզբն ունի նախամարդոց ժամանակներից, որոնք առաջին անգամ պաշտեցին Աստծուն և հաստատուն յոյս ունեցան խոստացեալ Մեսսիայի փրկութեանը:

Եկեղեցու նպատակը միշտ եղել է մի և անփոփոխ, սակայն զանազան ժամանակներում զանազան տեսակ տրնտեսութեան կամ կառավարութեան ձև ստանալով, ստացել է և զանազան անուններ, օրինակ՝ նախամարդոց ժամանակից մինչև Նոյ նահապետն անուանվում է նախնի եկեղեցի, Նոյից մինչև Աբրահամ և Յակովբ՝ նահապետական. Յակովբի Իսրայէլ անուանուելուց յետոյ մինչև Մովսէս մարգարէն՝ իսրայէլեան:

Նախնի, նահապետական և իսրայէլեան եկեղեցիները Մեսսիայի փրկութեան ակնկալութիւնը պահպանում էին բերանացի աւանդութեամբ, բայց երբ Մովսէս տուեց իսրայէլեան եկեղեցուն զբաւոր ծէսեր, արարողութիւններ և դատաստանական օրէնքներ, որոնք Յիսուսով կատարուելիք փրկագործութեան ստուերական օրինակներն էին, այն ժամանակից Մեսսիայի գալստեան ակնկալութիւնը պահպանուեց զբաւոր և եկեղեցին անուանուեց Մովսիսական կամ ընդօրինական մինչև Յիսուսի ծնունդն, որ հաստատեց մարգարային հոգիների փրկագործութիւնը, քրիստոնէական եկեղեցու հիմքը դնելով:

Քրիստոնէական եկեղեցին բաժանվում է երկուսի, նախ՝ անգրանկաց կամ յաղթանակող եկեղեցի, որ է սուրբ հրեշտակների և հանգուցեալ սրբերի ժողովն՝ երկնքի կայա-

նում ինչպէս գրում է Պողոս առաքեալն առ Եբրայեցիս՝ «Մատուցեալ էք... յեկեղեցիս անդրանկաց գրելոց յերկինս և առ դատաւորն ամենեցուն Աստուած. և հոգիս արդարոց կատարելոց»։ ԺԲ. 23։

Երկրորդ՝ զինուորեալ եկեղեցի, որ են կենդանի հաւատացեալներ. զինուորեալ է ասվում նորա համար, որովհետեւ հաւատացեալները սպառազինեալ են սուրբ Հոգու գէնքով աշխարհի փորձութիւններին դիմադրելու և չարի դէմ պատերազմելու համար, ինչպէս որ գրում է Պողոս առաքեալն առ Եփեսացիս՝ «Այսուհետեւ զօրացարուք Տերամբ... և զգեցարուք զսպառազինութիւն Աստուծոյ, զի կարողք լինիջիք կալ ընդդէմ հնարից սատանայի... վասն այնորիկ առէք զսպառազինութիւնն Աստուծոյ, զի կարողք լինիցիք ի դիմի հարկանել չարին յաւուրն չարութեան»։ Զ. 10—14։

Զինուորեալ եկեղեցին բաժանվում է՝ ա) ուսուցանող, որք են առաքեալներ, աւետարանիչներ, քահանաներ և վարդապետներ, ու բ) ուսանող, որ է հաւատացեալ ժողովուրդը։ Եկեղեցու պաշտօնէութիւնը սահմանեց ինքն Յիսուս, առաքելութեան իրաւունք տալով առաքեալներին և սոքա էլ իւրեանց յաջորդներին հետեւեալ խօսքերով՝ «Տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն յերկինս և երկրի, որպէս առաքեաց զիս հայր, և ես առաքեմ զձեզ»։ Մատթ. Ի. 19։

Յիսուս եկեղեցու պաշտօնեաներին յատկացրեց ուսուցանելու և մկրտելու պարտաւորութիւններն ասելով՝ «Գնացէք աշուհստեւ՝ աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. ուսուցէք նոցա պահել զամենայն, զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ, և ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչև ի կատարած աշխարհի»։ Մատթ. ԻԸ. 12—20. և Նա իրաւունք տուեց մարդկանց մեղքերը թողնելու հետեւեալ խօսքերով՝ «Առէք զՀոգին սուրբ, եթէ ումեք թողուցուք զմեզս՝ թողեալ լիցի նոցա, և եթէ զուրուք ունիցիք՝ կալեալ լիցի»։ Յովհ. Ի. 22—23։

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՅԱՏ-ԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քրիստոնէական եկեղեցին ունի չորս յատկութիւն՝ Միութիւն, Սրբութիւն, Ընդհանրականութիւն և Առաքելականութիւն։

Եկեղեցին «մի» է ասվում նորա համար, որ ամեն հաւատացեալները՝ թէև ազգով, լեզուով, ծէսերով, արարողութիւններով և վարչական ձևերով բաժանուած են միմեանցից, սակայն իբրև մի մարմին միացած են իւրեանց միակ գլխի—Քրիստոսի հետ մի հաւատով, մի յուսով և մի սիրով։

Եկեղեցին «սուրբ» է ասվում նախ՝ որովհետև ինչպէս որ իւր գլուխն արդար և անարատ է, այնպէս էլ սուրբ են նորա անդամները, որ Քրիստոսի բարոյական մարմինն են. երկրորդ՝ որովհետև սրբուած են ամեն տեսակ մեղքերից մկրտութեան շնորհքով. երրորդ՝ որովհետև սրբութիւն է քարոզում և ազատ է անմաքուր, մոլար և սուտ վարդապետութիւններից. չորրորդ՝ որովհետև նորա մէջ կատարվում են քրիստոսագիր, սրբարար և շնորհաբաշխ խորհուրդները։

Եկեղեցին «ընդհանրական» կամ յունարէն «կաթողիկէ» է ասվում նախ՝ որովհետև քրիստոնէութիւնը բոլոր աշխարհիս մէջ տարածուած է և պիտի տարածուի մինչև աշխարհիս վերջը. երկրորդ՝ նա դէպի իրան դիմող ազգերին մկրտում, սրբում, միացնում իւր հետ և անխտիր սիրով ընդունում է իւր ծոցի մէջ։

Եկեղեցին «առաքելական» է ասվում, որովհետև Քրիստոսի քարոզած հաւատը հաստատուած է առաքեալների գրուածների և աւանդութիւնների վերայ։

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ

«Հաւատամք... ի մի մկրտութիւն, յապափաւորութիւն, ի քաւութիւն եւ ի քողութիւն մեղաց»։

Եկեղեցու խորհուրդներն այն ծէսերն ու արարողու-

Թիւններն են անուանվում, որոնք եկեղեցու կարգաւոր պաշտօնեաների ձեռքով՝ որոշեալ նիւթով և ձևով մատակարարվում են հաւատացեալներին, որպէս զի վերջիններս սուրբ Հոգու շնորհքն ստանան: Այս սուրբ արարողութիւնները կոչվում են խորհուրդ, որովհետև արարողութիւնները տեսանելի են, իսկ Աստծու շնորհքն անտեսանելի, աներևոյթ: Խորհուրդներն եօթն են՝ Մկրտութիւն, Դրոշմ, Ապաշխարութիւն, Հաղորդութիւն, Ամուսնութիւն, Կարգ կամ Զեռնագրութիւն և Օծումն կամ Այցելութիւն հիւանդաց:

Մ Կ Ր Տ Ո Ւ Թ Ի Ն

Մկրտութիւնն եկեղեցու սրբարար խորհուրդներից մինն է, որ հաստատեց Յիսուս հաւատացեալներին սկզբնական մեղքից մաքրելու և հոգեոր կեանք պարգևելու համար՝ «Մկրտեցէք զամենայն հեթանոսս յանուն Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ»: Մատթ. ԻԸ. 20:

Մկրտութեան խորհրդի էական բանն է «... ծառայս Աստուծոյ մկրտի յանուն Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ»:

Մկրտութեան խորհուրդը կատարում են եկեղեցու կարգաւոր պաշտօնեաները: Նիւթն օրհնած ջուրն է, իսկ արտաքին ձևն այն է, որ երեսային ջրի մէջ երեք անգամ ընկղմելով՝ մի անգամ ասում են՝ «... ծառայս Աստուծոյ մկրտի յանուն Հոր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ»:

Երեք անգամ ընկղմելն օրինակ է Քրիստոսի մահուան, թաղման և յարութեան:

Հայաստանեայց եկեղեցին մկրտութիւնը համարում է անկրկնելի. սորա համար էլ հանգանակի մէջ դաւանում ենք՝ «հաւատամք ի մի մկրտութիւն»:

Ծանօթ. Կաթողիկ եկեղեցու կարգաւոր պաշտօնեան մկրտութեան խորհուրդը կատարում է ոչ թէ մկրտողին երեք անգամ սուրբ Երրորդութեան անունով ընկղմելով ջրի մէջ, այլ նորա վերայ երեք անգամ ջուր սրսկելով:

Դ Ր Ո Շ Մ

Դրոշմն եկեղեցու սրբարար խորհուրդներից մինն է, որ հաստատեց Հոգին սուրբ իջնելով Յիսուսի վերայ մկրտութեան ժամանակ և առաքեալների վերայ Պենտէկոստէի օրն և նոցա զօրացրեց իւրեանց դժուարատար պաշտօնի մէջ՝ «Եւ իբրև մկրտեցաւ Յիսուս, ել վաղվաղակի ի ջրոյ անտի և ահա բացան նմա երկինք և ետես զՀոգին Աստուծոյ, զի իջանէր իբրև զաղաւնի և գայր ի վերայ նորա»: Մատթ. Գ. 16—17:

Առաքեալները դրոշմի խորհուրդը կատարում էին ձեռք դնելով մկրտաւածների վերայ, որով վերջիններն զգալի նշանով և զօրութեամբ ընդունում էին Հոգին սուրբ «Եւ իբրև լուան՝ մկրտեցան յանուն Յիսուսի Քրիստոսի... և ի դնել ի վերայ նոցա Պողոսի զձեռն, եկն Հոգին սուրբ ի վերայ նոցա»: Գործք. ԺԺ. 5—6:

Դրոշմի էական բանն է՝ «Իւղ անոյշ հեղեալ յանուն Յիսուսի Քրիստոսի կնիք երկնաւոր պարգևացա»: Նիւթն օրհնած միւռնուն է, իսկ արտաքին ձևն է մկրտուածի ճակատն, աչքերն, ականջները, քիթը, ձեռքերը, կուրծքը, թիկունքն և ոտները միւռնունով խաչաձև օծելը:

Այս զգալի օծութեան միջոցով մկրտուածն ընդունում է սուրբ Հոգու օծութիւնը—շնորհքն և զօրութիւնն ու նոցանով պատերազմ մղելով աշխարհի և նորա մոլութիւնների դէմ յաղթող է հանդիսանում:

Հայաստանեայց եկեղեցին այս խորհուրդը կատարում է մկրտելուց անմիջապէս յետոյ, որովհետև Հոգին սուրբն ևս Յիսուսի վերայ իջաւ մկրտուելուց անմիջապէս յետոյ՝ նոյնպէս և առաքեալները ձեռք էին դնում մկրտաւածների վերայ նոցա մկրտուելուց անմիջապէս յետոյ:

Մեր եկեղեցին դրոշմի խորհուրդն անկրկնելի է համարում նոյն իսկ այն պատճառով, ինչ պատճառով որ մկրտութիւնը, որովհետև վերջինն առաջինի շարունակութիւնն է:

Ծանօթ. Կաթողիկ եկեղեցին դրոշմը տալիս է մկրտուածներին 7—12 տարեկան հասակում. այս սովորութիւնը մտաւ ԺԴ դարից:

Ա. Պ Ա Շ Խ Ա Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ապաշխարութիւնն եկեղեցու խորհուրդներէց մինն է, որով զղջացող մեղաւոր հաւատացեալն իւր մեղքերը քահանայի առաջ Աստուծոյ խոստովանելով՝ իւր հաւատի համաձայն քահանայի միջոցով ստանում է Աստուծոյ իւր ներգործական մեղքերին թողութիւն:

Ապաշխարութեան խորհուրդը հաստատեց ինքն Յիսուս Քրիստոս ասելով՝ «Ոչ եկի կոչել զարդարս, այլ զմեղաւորս յապաշխարութիւն»: Յիսուս Քրիստոս առաքեալներին տուեց մեղքեր թողնելու իրաւունքը՝ «Փչեաց ի նոսա և ասէ, առէք Հոգին սուրբ, եթէ ումեք թողուցուք զմեզս, թողեալ լիցի»: Յովհ. Ի. 22:

Այս խորհուրդը պէտք է կատարել նախ՝ կատարեալ զղջմամբ, երկրորդ՝ անթերի խոստովանութեամբ և երրորդ՝ հաստատապէս յուսալով, որ Յիսուս Քրիստոսի չարչարանքի արգիւնքով անպատճառ թողութիւն կրտսացուի: Խորհուրդս մատակարարողներն են եկեղեցու կարգաւոր պաշտօնեաները:

Հ Ա Ղ Ո Ր Գ Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Հաղորդութիւնն եկեղեցու սրբարար խորհուրդներէց մինն է, որ Յիսուս Քրիստոս իւր փրկագործ չարչարանքի և մահուան յիշատակի համար սահմանեց Պասքի տօնի ժամանակ, այսպէս՝ Յիսուս առնում է իւր ձեռքն անխմոր հացը (բաղարջ), օրհնում է և տալիս է իւր աշակերտներին ասելով՝ «Առէք կերայք այս է մարմին իմ» և ապա առնելով բաժակն օրհնում է և տալիս է իւր աշակերտներին ասելով՝ «Արբէք ի սմանէ ամենեքեան, այս է արիւն իմ»:

«Զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի»:

«Քանիցս անգամ եթէ ուտիցէք զհացս զայս և զբաժակս ըմպիցէք, զմահ ճեռուն պատմեցէք»: Կորնթ. 1. ԺԱ. 26:

Հաւատացեալը հացի և գինու տեսակով ճաշակելով Յիսուս Քրիստոսի մարմինն և արիւնը միանում է Յիսուսի հետ և ընդունում է յաւիտենական կեանքը՝ «Որ ուտէ

զմարմին իմ և ըմպէ զարիւն իմ, նա յիս բնակեցի և ես ի նմա»: Յովհ. Զ. 57:

«Որ ուտէ զմարմին իմ և ըմպէ զարիւն իմ, ունի զկեանս յաւիտենականս և ես յարուցից զնա յաւուրն յետնում»: Յովհ. Զ. 58:

Հաղորդուող հաւատացեալը պէտք է ունենայ նախ՝ արտով զղջումն, երկրորդ՝ հաստատուն հաւատ, երրորդ՝ ջերմ ցանկութիւն Յիսուսին մօտենալու և չորրորդ՝ հաստատ որոշումն այլևս չմեղանչելու: Հակառակ դէպքում հաղորդուող հաւատացեալը դատապարտվում է:

Խորհուրդս մատակարարողներն են եկեղեցու կարգաւոր պաշտօնեաները:

Հաղորդութեան էական բանն է «Առէք կերայք» և «Արբէք ի սմանէ» խօսքերը: Նիւթն է անխմոր հաց (բաղարջ) և անապակ գինի. արտաքին ձևն է խորհրդի գործողութիւնն, որ կոչվում է պատարագ:

Հաւատացեալը պարտաւոր է տարուայ մէջ մի քանի անգամ հաղորդուիլ: Մեր եկեղեցին անխտրաբար ճաշակում է ամեն հասակի հաւատացեալին, իսկ կաթոլիկ եկեղեցին 16 տարեկան հասակից և միայն Մարմնով, իսկ իրանք հոգեւորականները ճաշակվում են Մարմնով և Արիւնով:

Ծանօթ. Յունաց եկեղեցին ընդունում է հաղորդութեան նիւթն խմորով հաց և ջրախառն գինի. կաթոլիկ եկեղեցին՝ բաղարջ և ջրախառն գինի:

Ա Մ Ո Ի Ս Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

Ամուսնութիւնն եկեղեցու սրբարար խորհուրդներէց մինն է, որ նախ՝ սահմանեց ինքն Աստուած դրախտի մէջ օրհնելով նախամարդոց միաւորութիւնն ասելով՝ «Աճեցէք և բազմացարուք և լցէք գերկիր»: Ծննդ. Ա. 28, և ապա Յիսուս ամուսնութեան նախկին եղծեալ սրբութիւնը, միաւորութիւնն և անլուծանելի կապը սրբագործեց և հաստատեց ասելով՝ «Զոր Աստուած զուգեաց, մարդ մի մեկնեացէ»: Մատթ. ԺԹ. 27: Պողոս առաքեալն ամուսնութեան

խորհուրդն անուանում է մեծ: Նա առն և կնոջ միաւորութիւնը նմանեցնում է Քրիստոսի իւր եկեղեցու հետ միաւորութեանն ասելով՝ «Խորհուրդս այս մեծ է, բայց ես ասեմ ի Քրիստոս և յեկեղեցի»։ Նփես. Ե. 32:

Խորհուրդս մատակարարողներն են եկեղեցու կարգաւոր պաշտօնեաները:

Ամուսնութեան էական բանն է «Առեալ զձեռն Եւայի և տուեալ ի յաջն Ադամայ և ասէ՝ այս է ոսկր յոսկերաց իմոց և մարմին ի մարմնոյ իմմէ. սա կոչեսցի կին, զի յառնէ իւրմէ առաւ»: Արտաքին ձևն է առն և կնոջ իւրեանց ազատ կամքով միմեանց ձեռք տալը՝ որով ներքին կերպով, սրտով, կամքով կազմում են մի բարոյական միութիւն և լինում են մի անձն:

ԿԱՐԳ ԿԱՄ ԶԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կարգ կամ Զեռնադրութիւնն եկեղեցու սրբարար խորհուրդներից մինն է, որ սահմանեց ինքն Յիսուս Քրիստոս Զիթենեաց սարի վերայ: Նա իւր համբարձման ժամանակ օրհնելով իւր առաքեալներին՝ իրաւունք տուեց նոցա ուսուցանելու հեթանոսներին, մկրտելու և մարդոց մեղքերին թողութիւն տալու. «Եհան զնոսա մինչև ի Բեթանիո և ամբարձեալ զձեռս իւր օրհնեաց զնոսա»։ Դուկ. Ի՛. 49:

«Եթէ ումեք թողուցուք զմեզս, թողեալ լիցի»։ Յովհ. Ի. 22:

«Գնացէք այսուհետև աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ, ուսուցէք նոցա պահել զամենայն, զոր ինչ պաաուրեցի ձեզ»։ Մատթ. ԻԸ. 19—20:

Հայաստանեայց եկեղեցու օրէնքով այս խորհրդին արժանանում են այն անձինքը, որոնց բարի վարքի և ուսման մասին վկայում է նոցա ընտրող եկեղեցին — ժողովուրդն, և որոնք չունին ոչինչ մարմնական արատ:

Այս ընտրեալները՝ նուիրելով իւրեանց անձն Աստծու ծառայութեանը, գիւմում են եպիսկոպոսին, վերջինս օրհ-

նում է նոցա, օծում է սուրբ միւռնով և իրաւունք է տալիս Աստծու տանը սրբազործութիւն անելու և ժողովրդի հոգւոր պիտոյքը մատակարարելու:

Կարգն ունի եօթն աստիճան՝ Դռնապանութիւն, Դպրութիւն, Երդմեցուցութիւն, Ջահակալութիւն, Կիսասարկաւազութիւն, Սարկաւազութիւն և Քահանայութիւն:

Եպիսկոպոսն և Կաթողիկոսն ևս ըստ կարգի քահանայ են, սակայն քահանայից զանազանվում են իւրեանց պաշտօնի և իշխանութեան գերազանցութեամբ:

Կարգի աստիճանը տրվում է եպիսկոպոսից՝ առաջի հինգն աղօթքով, վեցերորդը՝ ձեռնադրութեամբ, իսկ եօթներորդը՝ ձեռնադրութեամբ և օծմամբ:

ՕԾՈՒՄՆ ԿԱՄ ԱՅՅԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԻՒԱՆԴԱՅ

Օծումն կամ Այցելութիւն հիւանդաց եկեղեցու սրբարար խորհուրդներից մինն է, որ սահմանեց ինքն Յիսուս այցելութիւն անելով հարիւրապետի հիւանդ ծառային և Պետրոսի զօքանչին ու բժշկելով նոցա:

Յիսուս բժշկելու իշխանութիւնը տուեց և իւր առաքեալներին՝ «Եւ նոցա իշխանութիւն այսոց պղծոց հանել զնոսա՝ և բժշկել զամենայն հիւանդութիւնս»։ Մատթ. Ժ. 1:

«Եւ եղև հայրն Պապիայ ի ջերմն և յախտ թանջից հիւանդանալ զնել, առ որ մտեալ Պօղոս և կացեալ յաղօթս, եդ զձեռն և բժշկեաց զնա»։ Գործք. ԻԸ. 8:

Հայաստանեայց եկեղեցին այս խորհուրդը կատարում է այսպէս՝ քահանան խաչով և աւետարանով զնում է հիւանդի մօտ, կարգում նրա վերայ սահմանուած աղօթքներն, աւետարանները, զրբերը, սաղմոսներն և շարականները:

Հայոց Մաշտոցում այս խորհուրդն անուանվում է «գիշերային ժամ»:

Հիւանդը ջերմեւանդութեամբ խոստովանում է իւր մեղքերը, հաղորդվում Քրիստոսի սուրբ մարմնին և արեանն ու իւր հաւատի համաձայն ստանում է մեղքերին թողութիւն և ցաւերին թեթեւութիւն:

Յակովբոս առաքեալն այսպէս է պատուիրում «Հիւանդա-
նայցէ ոք ի ձէնջ՝ կոչեսցէ գերիցունս եկեղեցւոյն՝ և արասցեն
ի վերայ նորա աղօթս. օծցեն իւղով յանուն Տեառն: Եւ աղօթքն
հաւատովքն փրկեսցէ զաշխատեալն՝ և յարուսցէ զնա Տէր.
եթէ մեղս իցէ գործեալ, թողցի նմա» Յակ. Ե. 14—16:

Այս խորհուրդն երբեմն առաքեալները՝ հին ուխտից
առած՝ կատարում էին հիւանդին իւղով օծելով, իսկ առա-
քեալների յաջորդներն և մեր եկեղեցին՝ առաքելական դա-
րից սկսած՝ կատարում են առանց օծման: Քրիստոս ինքը
միշտ, իսկ իւր առաքեալները շատ անգամ նոյն խորհուր-
դը կատարում էին առանց օծման, որովհետեւ ինչպէս Սար-
գիս շնորհալին ևս ասում է, «Ոչ եթէ իւղն տայ առողջու-
թիւն հիւանդին, այլ անուն Տեառն»:

«Հաւատամք... ի յաբութիւն մեռելոց».

Այս դաւանութեամբ խոստովանում ենք, թէ աշխար-
հի վերջն ամեն ննջեցեալների մարմիններն՝ Աստծու հրա-
մանով յարութիւն առնելով, պիտի միաւորուին իրանց հոգի-
ների հետ և կենդանի մնացածների հետ միասին պիտի դառ-
ուին՝ «Ունիմ զլոյս առ Աստուած, որում զոքա իսկ ակն
ունին, թէ յարութիւն լինելոց է արդարոց և մեղաւորաց».
Գործք. ԻԳ. 15: «Ամենեքեան ննջեցուք, այլ ոչ ամենե-
քեան նորոգեսցուք. յանկարծակի յական թօթափել՝ ի փող
լետին քանզի փող հարկանի, և մեռեալք յարիցեն առանց
ապականութեան, և մեք նորոգիցուք» Կորնթ. ԺԵ. 51—52:

Արդարների մարմինները յարութիւնից յետոյ կլինեն փա-
ռաւոր՝ «Յորժամ Քրիստոս յայտնեսցի՝ կեանքն ձեր, յայն-
ժամ և զուք ընդ նմա յայտնեսցիք փառօք» Կոր. Գ. 4:
Անապական՝ «Սերմանի ապականութեամբ, յառնէ առանց
ապականութեան» ա. Կորնթ. ԺԵ. 42: Անմահ՝ «Քանզի մե-
ռանել ևս ոչ կարեն, զի հաւասար հրեշտակաց են և որդիք
Աստուծոյ. Դուկ. Ի. 36: Պայծառ իբրեւ արեգակն՝ «Յայն-
ժամ արդարքն ծագեսցին իբրեւ զարեգակն յարքայութեան
երկնից» Մատթ. ԺԳ. 43:

«Հաւատամք... ի դասասանն յաւիտենից հոգւոց եւ
մարմնոց, յարքայութիւն երկնից, եւ ի կեանս
յաւիտենականս».

Սորանով դաւանում ենք, թէ Յիսուս կրկին գալու է
աշխարհ և արգարագատ քննութեամբ որոշելով արդարեւ-
րին մեղաւորներից՝ արդարների տալու է իւր յաւիտենա-
կան արքայութիւնն, իսկ մեղաւորներին մատնելու է դժոխ-
քի յաւիտենական տանջանքին: «Գալոց է Որդի մարդոյ փա-
ռօք Հօր իւրոյ հանդերձ հրեշտակօք իւրովք, և յայնժամ
հատուցէ իւրաքանչիւր ըստ գործս իւր» Մատթ. ԺԶ. 27:

«Յայնժամ ասիցէ թագաւորն ցայնօսիկ, որք ընդ աշ-
մէն իցեն. եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զպատ-
րաստեալն ձեզ արքայութիւն ի սկզբանէ աշխարհի. ասացէ
և ցայնօսիկ, որք ընդ ահեկէն իցեն՝ երթայք յինէն, անի-
ծեալք, ի հուրն յաւիտենական, որ պատրաստեալ է սատա-
նայի և հրեշտակաց նորա... և երթիցեն նոքա ի տանջանս
յաւիտենականս և արդարքն ի կեանս յաւիտենականս».
Մատթ. ԻԵ. 34—46:

Արքայութիւնը մի այնպիսի մեզ անիմանալի վիճակ է,
որի մէջ արդարներն յաւիտեան կրկայելեն Աստծու տեսու-
թիւնը, հրեշտակների և բոլոր սրբերի հետ բնակակից լի-
նելով, ինչպէս որ սուրբ Գիրքն ասում է՝ «Զոր ակն ոչ
եսես, և ունկն ոչ լուաւ, և ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ,
պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց» ա. Կորնթ. Բ. 9:

«Գիտեմք զի յորժամ նա յայտնեսցի՝ նման նմա լինելոց
եմք, զի տեսանելոց եմք զնա որպէս և էն» ա. Յով. Գ. 2:

«Ապա և մեք որ կենդանւոյն մնացեալ իցեմք, նոքօք
հանդերձ յափշտակեսցուք ամպովք ընդ առաջ Տեառն յօգս,
և այնպէս յամենայն ժամ ընդ Տեառն լինիցիմք» ա. Թե-
սաղ. Գ. 16: «Բազումք յարեւելից և յարեւմտից եկեսցեն, և
բազմեսցեն ընդ Աբրահամու և ընդ Իսահակայ, և ընդ
Յակոբու յարքայութեան երկնից» Մատթ. Ը. 11:

Դժոխքը մի սարսափելի վիճակ է, ուր մեղաւորները
պէտք է զրկուին Աստծու տեսութիւնից, յաւիտեան պիտի

տանջուին իւրեանց խղճի խայթից և հետեալար նոքա սգի և խաւարի մէջ կապրին. «Երթիցեն նոքա ի տանջանսն յաւիտենականս». Մատթ. ԻԵ. 46:

«Եւ ասացէ, ոչ գիտեմ զձեզ ուստի էք, ի բաց կացէք յինէն ամենայն մշակք անիրաւութեան, անդ եղիցի լալ և կրճել ատամանց». Լուկ. ԺԳ. 27: «Եւ որդիքն արքայութեան ելցեն ի խաւարն արտաքին, անդ եղիցի լալ և կրճել ատամանց». Մատթ. Ը. 12:

Այսպէս՝ բոլոր մեր սովորած հաւատալիքները սոքա են՝

1. Գոյութիւն Աստուծոյ,
2. Միութիւն Աստուծոյ,
3. Կատարելութիւնք կամ Ստորագելիք,
4. Երրորդութիւն Աստուծային անձանց,
5. Արարչագործութիւն,
6. Նախախնամութիւն Աստուծոյ,
7. Մարգեղութիւն Աստուծորդւոյն,
8. Միւս անգամ գալուստն Աստուծորդւոյն,
9. Իջումն Հոգւոյն սրբոյ ի Յորդանան,
10. Եկեղեցի Քրիստոսի և խորհուրդք Նորա,
11. Յարութիւն մեռելոց և
12. Վերջին դատաստան:

Մ Ա Ս Ն Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ

Յ Ո Յ Ս

Յոյսն Աստուածային ներքին շնորհքն է, որով քրիստոնեայն զօրացած առանց կասկածի սպասում է ստանալ Աստծուց խոստացած արդար վարձատրութիւնը կամ պատիժն իւր գործերի համաձայն: «Ամեն ամեն ասեմ ձեզ, որ զԲանն իմ լսէ և հաւատայ Այնմ որ առաքեացն զիս, ընդունի զկեանս յաւիտենական» Յով. Ե. 24: Աստուծոյ խոստացած բարութիւններն են յաւտենական կեանք, հանգիստ և անվախճան երանութիւն. «Եկայք առիս ամենայն վաստակեալք և բեռնաւորք, և ես հանգուցից զձեզ» Մատթ. ԺԱ. 29:

Մեր դէպի Աստուած ունեցած յոյսի հիմքն այն հաստատուն հաւատն է, թէ Աստուած ծայրագոյն բարի է և թէ մենք հրաւիրւած ենք երջանկանալ նորանով յաւիտեան՝ թէ այս երկրաւոր կեանքում և թէ հանդերձելում:

Այսպէս մեր յոյսի առարկան Աստուած է, որովհետեւ Նա տալիս է մեզ այն շնորհքներն, որ իւր Որդու միջոցով խոստացել է մեզ ներկայ կեանքի մէջ և երկրորդ՝ այն յաւիտենական փառքը, որով պիտի փառաւորուենք յաւիտենական հանդերձեալ կեանքում: Մեր փրկարար յոյսն արտայայտելու միջոցն աղօթքն է:

Ա Ղ Օ Թ Ք

Աստուծոյ հետ խօսելը կոչվում է աղօթք:

Աղօթելով նախ՝ մեր սրտի գոհունակութիւն ենք յայտնում Աստուծուն մեր վայելած բարիքների համար. երկրորդ խնդրում ենք նորանոր հոգեւոր և մարմնաւոր բարիքներ և երրորդ՝ փառաբանում ենք նորա անունը. «Խնդրեցէք ինախ

զարքայութիւն Աստուծոյ և այդ ամենայն յաւելցի ձեզ»:
Մատթ. 2. 33:

Մարդս աղօթքով կարող է մօտենալ Աստծուն և հաս-
տատուիլ հաւատի և յոյսի մէջ:

Աղօթքը լինում է հրապարակական, որ շատ աղօթողների
հետ միասին կարդացվում է Աստծու տաճարի մէջ՝ «Ի տա-
ճարի նորա ամենեքեան ասացեն նմա զփառս»։ Սաղ. ԻԸ. 9.
և առանձնական, որ կատարում է մարդս ինքն առանձին
միայնակ Յիսուսի պատւիրանի համաձայն՝ «Մուտ ի սենեակ
քո, և փակեա զգուռս քո, կաց յաղօթս առ Հայր քո ի ծա-
ծուկ» Մատթ. 2. 6:

Յիսուս Քրիստոս մեզ այսպէս սովորեցրեց աղօթել՝ «Յոր-
ժամ կայցէք յաղօթս մի շատախօսք լինիք... այսպէս կա-
ցէք յաղօթս»:

Հայր մեր, որ յերկինս ես. սուրբ եղիցի անուն քո.
Եկեսցէ արքայութիւն քո, եղիցին կամք քո, որպէս յեր-
կինս եւ յերկրի, զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր,
եւ թող մեզ զպարսիս մեր, որպէս եւ մեք թողումք մե-
րոց պարսապանաց. եւ մի քանիք զմեզ ի փորձութիւն,
այլ փրկեա զմեզ ի չարէ.

Ձի քո է արքայութիւն եւ զօրութիւն եւ փառք յա-
ւիտեանս, ամէն»։ Մատթ. 2. 7—13:

Այս աղօթքն անուանվում է տէրունական աղօթք և բա-
ժանվում է երեք գլխաւոր մասերի՝ ա) Կոչումն, բ) Խնդր-
ուածներ և գ) Փառաբանութիւն:

ա. Կոչումն է Հայր մեր, որ յերկինս ես: Այս խօս-
քերով Քրիստոս մեզ սովորեցնում է, որ Աստծուն Հայր
անուանենք, որովհետեւ Նա իւր ողորմութեամբ մեզ քրիս-
տոնեաներիս որդի անուանեց. Նա մեզ սիրում է հօր պէս
և պատրաստ է ամեն բանում մեզ օգնելու: Որ յերկինս
եւս, ասում ենք այն պատճառով, որ մեր ուշքն ու միտքն
երկրաւոր կեանքից վերացնելով՝ հոգեւոր կեանքն աչքի
առաջ ունենանք աղօթելու ժամանակ:

բ. Խնդրուածներն եօթն են՝

1. Սուրբ եղիցի անուն քո: Սորանով մենք խնդրում
ենք, որ Նա մեզ տայ կարողութիւն, շնորհք իւր սուրբ
անունը մեր մէջ մաքուր, սուրբ պահելու. կարողութիւն
տայ, որ չար գործերից հեռու մնանք:

Եթէ մենք ստախօսութիւնից, իրար մատնելուց, բամ-
բասելուց, ուրիշին ծաղրելուց, հայհոյելուց և ուրիշ սոցա
նման մեղքերից հեռու կը մնանք, այն ժամանակ Աստծու
անունը սուրբ պահած կը լինենք՝ «Տեսցեն զգործս ձեր բարիս
և փառաւորեսցեն զՀայր ձեր որ յերկինս է»։ Մատթ. Ե. 18:

2. Եկեսցէ արքայութիւն քո: Սորանով մենք խնդրում
ենք, որ Աստուած մեզ շնորհք, կարողութիւն տայ, որպէս
զի մեղքից հեռանանք և նորա արքայութիւնը — սրբութիւնը
մեր սրտի մէջ բնակի. իսկ եթէ մեր սրտի մէջ սրբութիւնը
կը բնակի, կը նշանակէ, որ մեր մէջ բնակում է Աստուած,
որովհետեւ ինքն Աստուած սրբութիւն է՝ «Ոչ գայ արքա-
յութիւն Աստուծոյ խտրանօք... զի ահա արքայութիւն
Աստուծոյ ի ներքս ի ձեզ է»։ Ղուկ. ԺԵ. 20:

3. Եղիցին կամք քո որպէս յերկինս եւ յերկրի,
Այս խօսքերով խնդրում ենք. թէ ինչ որ մենք գործում
ենք և կամ ինչ որ մեզ է պատահում — այս բոլորն ոչ թէ
մեր ցանկացածի պէս լինի, այլ ինչպէս որ Դու, Աստուած,
կամենում ես, և յայտնում ենք մեր որդիական հնազան-
դութիւնն այն բոլորն ընդունելու, ինչ որ Նա կը բարեհա-
ճի մեզ տալ, որովհետեւ ինքն Աստուած գիտէ թէ մեզ ո՞ր
ժամանակ ինչ բան է հարկաւոր ու խնդրողին էլ ողոր-
մածաբար տալիս է:

Նաեւ խնդրում ենք որ մեզ կարողութիւն տայ իւր կամքն
այնպէս կատարել, ինչպէս որ երկնքում հրեշտակներն և
արդարները կատարում են՝ «Ձի դու Տէր ամենակալ, գիտես
զպէտս մեր և զկարիս՝ առաւել քան զոր խնդրեմք և իմա-
նամք» Ժամագիրք:

4. Զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր:
Այս խօսքերով խնդրում ենք, որ Աստուած մեզ տայ մեր
մարմնի համար ամենակարեւոր պիտոյք — ուտելիք, խմելիք,

Հագնելիք, բնակարան, որպէս զի կարողանանք ապրել:

Նաև այս խնդրուածով Քրիստոս մեզ սովորեցնում է, թէ միմիայն այս օրուայ Համար չմտածենք, այլ Աստծու վերայ յոյս պիտի դնել, և նա մեզ կը տայ՝ «Քանզի գիտէ Հայրն ձեր երկնաւոր, թէ պիտոյ է ձեզ այդ ամենայն. խնդրեցէք նախ զարքայութիւն Աստուծոյ և զարդարութիւն նորա և այդ ամենայն յաւելցի ձեզ»։ Մատթ. Գ. 4:

5. Եւ քող մեզ գալարսիս մեք, որպէս եւ մեք քողումք մեքոց պարսպապանաց: Այս խօսքերով խնդրում ենք մեր պարտքերն, որ են մեր մեղքերը՝ մեզ ներել, ինչպէս որ մեր դէմ մեղանշողներին ներում ենք:

Աստուած մեզ տուել է օրէնք, եթէ այդ օրէնքը, պատուիրանը չենք կատարում, նշանակում է, որ մենք պարտական ենք մնում Աստծուն—մեղք ենք գործում. եթէ մենք Աստծուց մեր մեղքերի թողութիւն ենք խնդրում, սակայն մեր ընկերներին չենք ներում, այն ժամանակ Աստուած էլ մեզ չի ներիլ. աղօթողը պիտի խաղաղ Հոգի և սէր ունենայ դէպի իւր ընկերները՝ «Եթէ թողուցուք մարդկան զյանցանս նոցա, թողցէ և ձեզ Հայրն ձեր երկնաւոր զյանցանս ձեր: Ապա թէ ոչ թողուցուք մարդկան զյանցանս նոցա, և ոչ Հայրն ձեր թողցէ զյանցանս ձեր»։ Մատթ. Զ. 14—15:

6. Եւ մի՛ սանիր գմեղ ի փորձութիւն: Սորանով խնդրում ենք մեզ հեռու պահել վատ պատահումքներից, որոնք կարող են մեզ մեղքի մէջ ձգել. նաև խնդրում ենք զօրութիւն տալ մեզ փորձանքներին դիմադրելու:

7. Այլ փրկեա՛ գմեղ ի չարէ: Սորանով խնդրում ենք ազատել մեզ ամեն տեսակ թշուառութիւնից և անարդարութիւնից. հեռու պահել մեզ վատ մարդիկներից և վատ ճանապարհներից:

Այս եօթն խնդրուածներից միմիայն չորրորդը վերաբերում է մեր մարմնական պիտոյքներին, իսկ մնացեալ վեցը՝ Հոգուն: Սորանով Յիսուս մեզ պարզ հոսկայնում է, որ մարդս իւր Հոգու փրկութեան համար աւելի պիտի մտածէ, մեծ

զգուշութիւններ պիտի բանացնէ, որպէս զի Հոգին չկորցնի:

Գ. Փառաբանութիւն է՝ Զի քո է արքայութիւն եւ գօրութիւն եւ փառք յաիսեանս. ամէն: Այս խօսքերով մենք աղօթողներս Աստծուն փառաբանում ենք, յայտնում ենք մեր շնորհակալութիւնն և յոյսն այն բանի մասին, որ Աստուած մեր խնդրածը կը կատարի. յայտնում ենք, որ ամեն բարիք Աստծուն է պատկանում, նորա իշխանութեան տակն է գտնվում այն բոլորն, ինչ որ խնդրում ենք. Դու, Աստուած, զօրութիւն ունիս մեր խնդրածը տալու և քեզ պատկանում է յաւիտեանական փառքը: Ամէն ասելով խոստովանում ենք, թէ վերև ասածներն իրաւ է, այդպէս լինի,—ցոյց է տալիս, որ մենք՝ աղօթելով, Աստծու վրայ յոյս և հաւատ ունինք:

ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ

Ս Ե Ր

Աստծուն սիրելը մի ներքին շնորհք է, որով առաջնորդվում ենք այս աշխարհումս Աստծու կամքի համաձայն ապրելու՝ այսինքն մեր բոլոր կեանքով Աստծուն նուիրուիլ։

Մեր սիրոյ առարկան Աստուած է, սակայն Յիսուս Քրիստոս սովորեցրեց մեզ, թէ չենք կարող Աստուած սիրել առանց մեր ընկերները սիրելու, ուստի և ասաց Նա օրինականին՝ «Սիրեսցես զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քումմէ և յամենայն մտաց քոց. նման սմին սիրեսցես զընկերն քո իբրև զանձն քո. յայս երկուս պատուիրանս ամենայն օրէնք և մարդարէք կախեալ կան»։ Մատթ. ԻԲ. 37։

Քրիստոնէի սէրն առ Աստուած կատարեալ է, երբ նա Աստծու բոլոր պատուիրանները կամ օրէնքները կատարում է անթերի, որովհետև այդ ամենն առաջացած լինելով միևնոյն աղբիւրից հաւասարապէս պարտաւորական են մեզ համար՝ «Այս է սէրն Աստուծոյ, զի զպատուիրանս նորա կատարեսցուք և պատուիրանք նորա չեն ինչ ծանունք»։ Յով. Ե. 3։

Քրիստոնեայն չէ կարող արգարութիւն ձեռք բերել Աստծու օրէնքները միմիայն արտաքուստ (ինչպէս փարիսեցիները) կատարելով. այլ անկեղծութեամբ ընդունելով աւետարանական ճշմարտութիւններն, այն է հաւատով միանալով Յիսուսի հետ. իսկ հաւատը մեռածէ առանց սիրոյ, առանց այն մեծ շնորհքի, որ դրեց Յիսուս մեր հոգու մէջ և որ կենդանացնում է մեզ, լուսաւորում և առաջնորդում դէպի յաւիտենական երջանկութիւնը։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔ

Բարի գործերի համար ստեղծուածներս (Եփես. Բ. 16) Աստծուց ստացել ենք միջոցներ բարին չարից ջոկելու։ Այս միջոցներն երկու տեսակ են՝ աստուածային ներսի օրէնքն կամ խղճմտանքի ձայնն, և աստուածային արտաքին օրէնքը՝ կամ Աստծու պատուիրանները։ Որովհետև այս օրէնքով որոշվում է, կանոնաւորվում է մարդոցս կեանքն ու գործունէութիւնն, ուստի ասվում է բարոյական օրէնք. Ներսի օրէնքն ուրիշ խօսքով ասվում է բնկան բարոյական օրէնք, արտաքինը՝ գերբնական, յայտնեալ գրաւոր օրէնք։

ԲՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ

Բնական օրէնք ասելով հասկանում ենք այն օրէնքն, որ Աստուած դրել է մեր հոգու՝ սրտի մէջ և ցոյց է տալիս մեզ թէ ո՞րն է բարին, և ո՞րը չար, թէ ինչ պէտք է գործենք, և թէ ինչ բանից պէտք է հեռանանք։ Այս օրէնքն ամեն մարդու մէջն է, որ է խղճմտանքը, որ մեր կեանքը ղեկավարողն է, նա է վկայ և դատաւոր մեր արարքների. այս պատճառով ի զուր չէ որ մարդիկ խղճմտանքին անուանում են «Աստծու ձայն»։ Ով որ խղճմտանքի համաձայն է ապրում, այնպիսին երջանիկ է իւր ամբողջ կեանքումն, մինչև անգամ մահուան անկողնումն, իսկ նա, ով որ խղճմտանքի հակառակ կեանք է վարում, այնպիսին չէ կարողանում նորա խայթերից փախչիլ ու ծածկուիլ, ինչպէս որ, օրինակ, եղբայրասպան Վալէնը։

Խղճմտանքը մեր հոգուն կարողութիւններից մին լինելով՝ հոգու հետ սերտ կապ ունի և կախումն ունի հոգու զարգացումից ու կատարելութիւնից. պատճառն այս է, որ զանազան տեսակ զարգացած մարդոց խղճմտանքը զանազան է իրարից և մինչև անգամ իրար հակադիր։

Նախամարդոց պատուիրանազանցութիւնից յետոյ հոգին կորցնելով իւր սրբութիւնը՝ խղճմտանքն էլ խաւարեց, աղօտացաւ։ Թէև մեր խղճմտանքը, որ է բարոյական օրէնք,

ինքն ըստ ինքեան գոհացուցիչ է, որի համար որ նշանակուած է նա (Հռով. Ա. 19—20), սակայն մարդոց մեղքի մէջ ընկնելուց յետոյ՝ խղճմտանքը խաւարեց, ուստի բարոյական անկման մէջ թարթափող մարդոց չէր կարողանում ուղղել և հասցնել բարոյական կատարելութեան: Բարոյական օրէնքի այս թերութիւնը նորանից է երևում, որ ընկած մարդը խղճմտանքի ղեկավարութեամբ պարզ կերպով չէ կարողանում իրան Աստուծոյ կամքը ներկայացնել, ուստի չէ կարողանում գնահատել նա բարոյական կեանքն ու գործունէութիւնը, թէ ինքն բարոյական օրէնքի համաձայն է ապրում, թէ ոչ:

Արդ՝ եթէ բնական օրէնքը գոհացուցիչ չէ ընկած մարդուն դէպի բարոյական կատարելութիւն ու փրկութիւն տանելու համար, եթէ այդ օրէնքը մեր մէջ խաւարած ու աղօտ է երևում, ապա ուրեմն՝ անհրաժեշտ է ունենալ լուսի մի այլ աղբիւր, որ կարողանայ այդ օրէնքը լուսաւորել ու պարզել, լրացնել և զօրացնել նորան: Ընկած մարդու այս կարիքին ինքն ամենաբարի Աստուած օգնութեան հասաւ՝ պարզեցնելով յայտնեալ կամ գրաւոր օրէնք: Հին կտակարանում այս օրէնքն Աստուած տուեց Մովսէս մարգարէի ձեռքով, իսկ Նոր կտակարանում՝ Յիսուս Քրիստոսի ձեռքով:

ՅԱՅՏՆԵԱԼ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՕՐԷՆՔ

Ա. Հ Ի Ը Ե Ր Ե Ը Բ

Հին օրէնքները նոքա են, որոնք Աստուած տուեց իսրայէլացւոց ազգին Մովսէս մարգարէի ձեռքով:

Այս օրէնքները բաժանվում են երեք կարգի՝ ա) Արարողական կամ Ծիսական, բ) Դատաստանական և գ) Բարոյական:

Արարողական կամ Ծիսական այն օրէնքներն են, որոնք Աստուած սահմանեց հին ուխտի մէջ աստուածապաշտութեան կարգն ու արարողութիւնները կատարելու ձևերի մասին:

Դատաստանական այն օրէնքներն են, որոնք Աստուած

սահմանեց Իսրայէլի որդիներին յանցանքի համաձայն պատժելու:

Թէ արարողական և թէ դատաստանական օրէնքները քրիստոնեաների համար դադարած են, որովհետև Պօղոս առաքեալի ասութեան համաձայն՝ «Մեք ոչ եմք ընդ օրինօք, այլ ընդ շնորհօք» (Հռով. Զ. 14):

Իսկ բարոյական օրէնքներն, որոնք տասնաբանեայ պատուիրաններն են, կարևոր բացատրութեամբ աւելի պարզուեցան և հաստատուեցան մեզ համար Յիսուս Քրիստոսով՝ «Մի համարիք եթէ եկի լուծանել զօրէնս և զմարգարէս, ոչ եկի լուծանել, այլ լնուլ» (Մատթ. Ե. 17):

ՏՄԱՆԱԲԱՆԵԱՅ ՊԱՏԳԱՄՆԵՐԸ

ա. Ես եմ Տէր Աստուած քո և մի եղիցին քեզ այլ աստուածք բաց լինէն:

բ. Մի արասցես դու քեզ կուռս ըստ ամենայն նմանութեան, որ ինչ յերկինս ի վեր և որ ինչ յերկիր ի խնարհ:

գ. Մի առնուցուս զանուն Աստուծոյ քո ի վերայ սնոտեաց:

դ. Յիշեա՛ սրբել զօրն շաբաթու:

ե. Պաշտուեա՛ զհայր քո և զմայր. զի բարի լինիցի քեզ և երկայնակեաց լիցիս ի վերայ երկրի:

զ. Մի սպանաներ:

է. Մի շնար:

ը. Մի գողանար:

թ. Մի սուտ վկայեր զընկերէ քումմէ:

ժ. Մի ցանկանար տան ընկերի քո և մի ամենայնի որ ինչ նորա իցէ:

Այս պատուիրաններն ընդհանրապէս առնելով ընդգրկում է մարդու ամբողջ կեանքն իւր բոլոր յարաբերութիւններով ու գործունէութեամբ: Առաջին չորս պատուիրանները հրամայում են սիրել Աստուծուն. իսկ մնացեալ վեցը՝ ընկերոջ, իսկ վերջին պատուիրանների մէջ բովանդակած են և պարտաւորութիւններն դէպի մեր անձն,

որովհետեւ ընկերոջ պէտք է սիրել, ինչպէս որ մենք մեր անձն ենք սիրում:

ա. Ես եմ Տէր Աստուած քո եւ մի՛ եղիցից քեզ այլ աստուածք բաց յինէն:

Այս խօսքերով Աստուած հրամայում է ճանաչել նորան միակ ճշմարիտ Աստուածը, հաւատալ նորան, վախենալ նորանից, երկրպագանել և աղօթել նորան:

Արգելում է անաստուածութիւնը, կռապաշտութիւնն, անհաւատութիւնն և յուսահատութիւնը:

բ. Մի՛ արասցես դու քեզ կուռս քս ամենայն նմանութեան, որ ինչ յերկինս ի վեր եւ որ ինչ յերկիր ի խոնարհ:

Սորանով Աստուած մեզ արգելում է նիւթապաշտութիւն, կեղծաւոր աստուածապաշտութիւն, արեւեցութիւն, որկրամոլութիւն, արծաթսիրութիւն... այլ հրամայում է գոցա դէմ առաքինութիւն գործել:

գ. Մի՛ առնուցու գաւուռն Աստուծոյ քո ի վերայ սնոսեաց:

Այս խօսքերով Աստուած հրամայում է, որ մեր խօսակցութիւնների մէջ Աստծու անունն երկիւղով յիշենք. նորա անունով միմիայն ճշմարիտ գործերի համար երդուենք և այն էլ շատ կարեւոր ժամանակ:

Արգելում է Աստծու անունն ամեն բանի համար թեթեւամտութեամբ յիշել, առանց հարկաւորութեան երդուել Աստծու անունով, կեղծաւորութեամբ աղօթել, եկեղեցու մէջ խօսել կամ ծիծաղել:

դ. Յիսեա՛ւ սրբել զօրն շաբաթու:

Այս պատուիրանով Աստուած հրամայում է կիւրակէ և տօն օրերը պահել, առանց ծուլանալու եկեղեցի գնալ և այնտեղ Աստծուն աղօթել, ամբողջ օրը բարի գործերին նուիրել, սուրբ զիրքը կարգալ, խղճմտանք քննել և գործած սխալանքը զղշալ, աշխատել մեր նմաններին բարութիւն անել, աղքատներին ողորմութիւն տալ, հիւանդներին

այցելել, վատ գործերից հեռանալ. մարմնաւոր աշխատութիւնը դադարացնել, այսինքն առւտուրը, վարուցանքն, արհեստը...

Տ Օ Ն Ե Ր

Տօները նուիրած են Յիսուսին, Աստուածածնին, Սրբերին և երկնային զօրաց: Այս պատճառով էլ տօները լինում են Տէրունական, Աստուածածնի և Սրբերի. սոցանից մի քանիսը անշարժ տօներ են, իսկ մի քանիսն էլ շարժական:

Անշարժ կոչվում են այն տօները, որոնք ամեն տարի միևնույն ամսաթուին են լինում:

Շարժական կոչվում են այն տօները, որոնք որոշեալ ամսաթուեր չեն ունենում, որովհետեւ Չատիկն ամեն տարի միևնույն ամսաթուին չէ պատահում, և որովհետեւ տօներից մեծ մասը կախումն ունին Չատիկից, այս պատճառով տօներն էլ շարժական են:

Անշարժ տօներն են՝ Աւետումն (7-ին ապրիլի), Ծնունդ և Մկրտութիւն Քրիստոսի (5-ին յունվարի), Տեառնընդառաջ (14-ին փետրվ.), Յղութիւն Աստուածածնի (9-ին դեկտ.), Ծնունդ Աստուածածնի (8-ին սեպտ.), ի տաճար Անձայումն Աստուածածնի (21-ին նոյեմբ.), իսկ մնացեալ թէ տէրունական և թէ սրբերի տօները շարժական են:

Տէրունական տօներն են՝ Աւետումն, Աստուածայայտնութիւն, Թլփատութիւն, Տեառնընդառաջ, Ծաղկազարդ, Չատիկ կամ Պասեք, Համբարձումն, Հոգեգալուստ, Վարդավառ — Պայծառակերպութիւն Քրիստոսի և Սուրբ խաչ:

Աստուածածնի տօներն են՝ Վերափոխումն, Յղութիւն Աննայից, Ծնունդն, Երից ամաց ընծայումն ի Տաճարն:

Սրբերի տօներն են՝ Թադէոսի և Բարդուղիմէոսի երկու տօները՝ Լուսաւորչի երեք տօները, Հրեշտակապետաց, Ամենայն սրբոց, Սուրբ Էջմիածնի տօն (եկեղեցւոյ տօն), սուրբ Թարգմանչաց — սուրբ Սահակի և սուրբ Մեսրոպի, Արգար և Տրդատ թագաւորների, սուրբ Ղևոնդեանց և

սուրբ Վարդանանց տօները, նաև երեք տիեզերական
սուրբ ժողովների տօներն և այլն:

ե. Պատուեա՛ զհայր քո եւ զմայր, զի բարի լինիցի
եղ եւ երկայնակեաց լիցիս ի վերայ երկրի:

Այս պատուիրանով Աստուած հրամայում է սրտով և
գործով պատուել, սիրել, հնազանդել, ծառայել և ոչ մի
բանով չանպատուել մեր ծնողներին, մեր մեծամեծներին,
եկեղեցական հովիւներին, բարերարներին, ուսուցիչներին
և առհասարակ այն բոլոր անձանց, որոնք մեր բարիքների
համար աշխատում են:

Արգելում է անհնազանդութիւն, օրինազանցութիւն,
ապստամբութիւն, ապերախտութիւն...:

զ. Մի՛ սպանաներ:

Այս խօսքերով Աստուած արգելում է, որ մարդս իրան
կամ ուրիշին սպանի գործիքով և թէ խօսքով. արգելում է
ուրիշի կամ իւր մահը ցանկալ կամ նպաստել այդ բանին.
արգելում է ատել, նախատել, մատնել, կոռել, ընկերին
վատաբանել կամ բռնաբանել, ընկերներին զայլթակղեցնել
վատ օրինակներով...:

է. Մի՛ շնար:

Այս պատուիրանով Աստուած հրամայում է մաքուր
լինել. արգելում է սրտի չոր ցանկութիւններ, չոր մտած-
մունքն իւր վատ բովանդակութեամբ խօսակցութիւններն
և երգերը...:

ը. Մի՛ գողանար:

Սորանով Աստուած արգելում է ամեն տեսակ գողու-
թիւն և յափշտակութիւն, արծաթսիրութիւն, վաճառակա-
նութեան մէջ խաբէութիւն, կշռքի և չափի մէջ խարդա-
խութիւն, աղքատներին զրկել, մշակների և ծառաների
վարձը կտրել, պարտքը չը վճարել, պահ տուածն չետ չը
դարձնել...:

Հրամայում է ամեն բանի մէջ ճշմարտութիւն, արդա-
րութիւն ունենալ:

թ. Մի՛ սուս վկայեր գրնկերէ փումէ:

Սորանով Աստուած արգելում է ամեն տեսակ ստախո-
սութիւն թէ ատենի առաջ և թէ հասարակութեան մէջ.
արգելում է վատաբանել, չարախօսել, բամբասել, անար-
ժաններին գողել:

Հրամայում է ճշմարտախօս լինել, ամեն տեղ և ամեն
ժամանակ ասել «այո՛ւ՝ այո՛ւ. և ոչն՛ ոչ»:

ժ. Մի՛ ցանկանար քան ընկերի քո եւ մի՛ ամե-
նայնի որ ինչ նորա իցէ:

Այս պատուիրանով Աստուած հրամայում է մեր ըն-
կերների վերայ չունենալ չար աչք, չար ցանկութիւն. մեր
ընկերների թէ ներքին և թէ արտաքին լաւ կողմերի վե-
րայ չնախանձել, ընկերներից ոչ մի բան չյափշտակել, այլ
Աստուած ինչ որ մեզ տուել է, նորանով էլ բաւականանալ.
ուրիշներին չվնասել, մի խօսքով հրամայում է մեզ ընկեր-
ներին ճշմարտութեամբ սիրել ու բարի անել:

Բ. Ն ա Ր օ Ր Է Ն Բ

Նոր օրէնքները Յիսուսից մեզ աւանդած վարդապե-
տութիւններն են, որոնք առաքելների և սոցա հետեւող-
ների միջոցով աւանդուեցան մեզ. Յիսուս մեզ նոր օրէնք
տալով տասն պատուիրանները ոչ թէ միայն չվերացրեց այլ
հաստատեց ասելով՝ «Մի համարիք եթէ եկի լուծանել զօ-
րէնս կամ զմարդարէս, ոչ եկի լուծանել, այլ լնուլ» Մատթ.
Ե. 17. Նա օրէնքը նրանով կատարելագործեց, որ մեռած
տառերով չէր հասկանում, այլ կենդանի գործով: Փարիսե-
ցիներն օրէնքը տառացի էին կատարում, շաբաթ օրը հան-
գըստանում էին և ոչինչ չէին գործում, այն ինչ Յիսուս
օրէնքը կատարում էր նորա ոգուն նայելով—բարի, սիրոյ
գործեր էր կատարում շաբաթ օրը:

Նոր օրէնքը հիմնուած է հետեւեալ սկզբունքի վերայ՝
«Զամենայն զոր միանգամ կամիջիք, թէ արասցեն ձեզ մար-
դիկ, այնպէս արարէք և դուք նոցա» Մատթ. Ե. 12:

Նա հրամայում է ապաշխարել մեր մեղքերն, առանց

որի մեղաւորին փրկութիւն չկայ, անձնատուր չլինել աշխարհի անցաւոր փառքերին և վայելչութիւններին, ներել միմեանց, ողորմել աղքատներին. սիրել Աստուծուն ամենայն անձնուիրութեամբ, սիրել ընկերին իւր անձի պէս, լինել մարդասէր և բարեացակամ ամենքի համար:

Քրիստոսի բարոյական վարդապետութիւնը համառօտուած է ինն երանութիւնների մէջ՝ *Beatitude*.

ա. Երանի աղքատաց հոգւով, զի նոցա է արքայութիւն երկնից:

բ. Երանի սգաւորաց, զի նոքա մխիթարեսցին:

գ. Երանի հեզոց, զի նոքա ժառանգեսցեն գերկիր:

դ. Երանի որ քաղցեալ և ծարաւի իցեն արգարութեան, զի նոքա յագեսցին:

ե. Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն:

զ. Երանի այնոցիկ, որ սուրբ են սրտիւք, զի նոքա զԱստուած տեսցեն:

է. Երանի խաղաղարարաց, զի նոքա որդիք Աստուծոյ կոչեսցին:

ը. Երանի որ հալածեալ իցեն վասն արդարութեան, զի նոցա է արքայութիւն երկնից:

թ. Երանի է ձեզ յորժամ նախատիցեն զձեզ և հալածեսցեն և ասիցեն զամենայն բան չար զձէնջ սուտ վասն իմ. ցնծացէք և ուրախ լերուք, զի վարձք ձեր բազում են յերկինս. Մատթ. Ե. 3—12:

Մանօթ. Որպէս զի պարզ տեսնենք, թէ Քրիստոսի նոր օրէնքը որքան բարձր և խորին բարոյական վարդապետութիւն է ներկայացնում, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել այդ երանութիւնները, որոնց մէջ ցոյց է տուած բարոյական կատարելութեան ամենաբարձր իդէալն (գերակայ) և նորան հասնելու ճանապարհը:

Երանութիւնների մէջ սկզբնական առաքինութիւնը համարվում է հոգւով աղիւսութիւն: Հոգւով աղքատը միշտ դժգոհ է, որ քիչ բարի գործեր է կատարում, այսպիսին բնականաբար ձգտում է դէպի բարոյական գործունէութիւնը, դէպի բարոյական հարստութիւն: Աստուծոյ շնորհքի օգնութեամբ՝ իսկապէս նա ստանում է այդպիսի հարստութիւնը. (բ. Կորնթ. Թ. 8):

Մարդս՝ երբ խոստովանում է, որ քիչ բարի գործեր ունի

կատարած, իրանից դժգոհ է լինում, ուստի նորա մեղքերի վերայ ողբալը, սգալը բնականաբար հետեանք է նորա հոգեւոր աղքատ լինելուն. սակայն մի այսպիսի զղջումն գրաւական է մարդու ուղղութիւնը՝ բարոյական հարստութիւնը ձեռք բերելուն: Սորա համար էլ Փրկիչը խոստանում է այսպիսի մարդոց մխիթարութիւն:

Այն մարդը՝ որ խոստովանում է իւր պակասութիւններն ու ճշմարիտ սրտով զղջում, բնականաբար միևնոյն պակասութիւնները միւս մարդոց յատուկ համարելով՝ ներողամիտ է լինում դէպի նոցա: Սորանից տեսնում ենք, որ մարդու հեզութիւնը կրկու նախընթաց առաքինութիւնների հետեանքն է:

Աղքատութեան սիրտ կերպով լծորդակից են թէ քաղցն և թէ ծարաւը: Մարդս՝ զղջալով քաղցի ու ծարաւի պահանջը ցոյց է տալիս, որ դեռ նորա հոգին փչացած չէ, ապականուած չէ, և թէ նա ընդունակ է կերակուրն ընդունելու և իւրացնելու, երբ նորան կը տան: Այլն այդ պահանջը մարդուն ստիպում է միջոցներ որոնելու իւր քաղցին բաւականութիւն տալու համար, որով իւր մէջ պահպանում է հոգու գործունէութիւնը: Տէրն այսպիսի մարդոց խոստանում է յագեցնել, բաւականութիւն տալ:

Քաղցած ու ծարաւ մարդը լաւ է հասկանում նոյնատեսակ պակասութիւնները միւսների մէջ, միշտ կարեկցում է նոցա և սրտով ցանկանում է նոցա վիճակը թէթեւացնել, այսպիսի մարդու մէջ առաջանում է ողորմածութեան զգացմունքը դէպի իւր ընկերը:

Երբ մարդս վերոյիշեալ երանութիւնների յատկութիւնները զգացել է ու փորձով տեսել, այնպիսին ստանում է սրտի մաքրութիւնը, մի այնպիսի կեցութիւն, որպիսին յիշուած է վեցերորդ երանութեան մէջ:

Մաքուր սիրտն ունեցող մարդն աշխատում է միւս մարդոց մէջ էլ սուրբ, մաքուր, պարզ սիրտ գտնել իրար հետ յարաբերութիւններ ունեցած ժամանակ: Այս պատճառով, երբ մարդոց մէջ մտերիմ սրտանց յարաբերութիւնները վերանում են նրանց մէջ թշնամութիւն է սերմանվում, այն ժամանակ սուրբ սիրտ ունեցողը աշխատում է նոցա մէջ վերականգնել առաջուայ խաղաղասիրական յարաբերութիւններն ու թշնամութիւնն հեռացնել: Այսպէս ուրիշների մէջ խաղաղութիւն ձգելը մաքուր սրտի բնական հետեանքն է:

Որովհետեւ մարդոց մէջ խաղաղասէր յարաբերութիւնների գըլխաւոր պատճառը մեծ մասամբ արդարութեան պահանջները չկատարելուց են առաջանում, ուստի ճշմարիտ խաղաղասէրը հոգս է տանում ոչ թէ միայն մարդոց իրար հետ հաշտեցնելու մասին, այլև այդ յարաբերութիւններն արդարութեան սկզբունքների վե-

րայ ամբապնդելու մասին: Այս առաքինութիւնը՝ նախընթացի հետ սերտ միացած՝ արտայայտում է ութերորդ երանութիւնը:

Բայց արդարութեան սկզբունքների հիման վերայ հաշտեցնելը հաստատու և յուսալի կարող է լինել միայն այն ժամանակ, երբ հիմնուած է դա յաւիտենական Արդարութեան—Յիսուս Քրիստոսի վերայ: Այս պատճառով, նորա, որոնք ցանկանում են ուրիշներին հաշտեցնել և նոցա կեանքը Քրիստոսի—յաւիտենական Արդարութեան վերայ հիմնել, պէտք է իրանց մէջ զգան քրիստոնէական զարկն և այդ կեանքի մէջ թափանցին ու պատրաստ լինեն ուրախութեամբ համբերելու ամեն տեսակ նախատինքն ու հալածանքն ամեն բանի համար: Սորանից տեսնում ենք, որ վերջին առաքինութիւնը բնականաբար կապվում է նախընթացի հետ:

Մ Ե Ղ Ք

Մեղքն է անհնազանդ լինել Աստուծոյ հրամաններին կամ խղճմտանքի հակառակ գործել: «Անհնազանդութեամբ միոյ մարդոյ մեղաւորք բազումք եղեն»: Հռով. Ե. 29:

Մեղքի հետեանքը մահ և դատապարտութիւն եղաւ՝ «Ի միօջէ մարդոյ մեղք յաշխարհ մտին և ի մեղաց անտի մահ»: Հռով. Ե. 12:

Մեղք լինում է սկզբնական և ներգործական:

Սկզբնական այն մեղքն է, որ մեր նախամարդիկ իւրեանց անհնազանդութեամբ գործեցին, որին ենթակայ են մարդիկ մինչև յանուն Յիսուսի կամ ամենասուրբ Երրորդութեան մկրտութիւն:

Ներգործական այն մեղքն է, որ մարդս գործում է մկրտութիւնից յետոյ:

Ներգործական մեղքը լինում է թեթեւ ու մահու չափ: Թեթեւ այն մեղքն է, որ մարդս ակամայ տկարութիւնից ստիպուած գործում է՝ «Ծառայ, որ ոչ գիտիցէ՝ զկամս տեսան իւրոյ և արժանի գանի ինչ գործիցէ, արբէ գան սակաւ»: Ղուկ. ԺԲ. 48:

Մահացու այն մեղքն է, որ մարդս գործում է գիտութեամբ իւր և իւր ընկերներին վնասելու նպատակով, որով զրկվում է արդար և յաւիտենական երջանկութիւնից և Աստուծոյ հետ հաղորդակցութիւնից:

Մահացու մեղքերն եօթն են՝ Հպարտութիւն, Նախանձ, Բարկութիւն, Ծուլութիւն, Ագահութիւն, Որկրամոլութիւն և Բղջախոհութիւն:

Ծանօթ. Սկզբնական մեղքից ազատվում ենք մկրտութեամբ, իսկ ներգործականից՝ ապաշխարութեամբ և հաղորդութեամբ: Հաղորդուելուց առաջ պէտք է խոստովանուինք քահանայի առաջ տեսելով զ զ զ ու մ ն՝

Մեղայ ամենասուրբ Երրորդութեան՝ Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ: Մեղուցեալ եմ Աստուծոյ: Խոստովանիմ առաջի Աստուծոյ՝ և սրբուհւոյ Աստուածածնին, և առաջի բո, հայր սուրբ, զամենայն մեղս, զոր գործեալ եմ: Քանզի մեղայ խորհրդով, բանիւ և գործով, կամայ և ակամայ, գիտութեամբ և անգիտութեամբ, մեղայ Աստուծոյ:

Մեղայ զօրութեամբ հոգւոյս՝ խորամանկութեամբ, անզգամութեամբ, յանդգնութեամբ և երկչոտութեամբ, շուայլութեամբ և ժլատութեամբ, զեղխութեամբ և անիրաւութեամբ, չարահաւանութեամբ, յուսահատութեամբ և թերամտութեամբ, մեղայ Աստուծոյ:

Հայր սուրբ, զքեզ ունիմ միջնորդ հաշտութեան և բարեխօս առ միածին Որդին Աստուծոյ, զի իշխանութեամբդ, որ տուեալ է քեզ, արձակեսցես զիս՝ ի կապից մեղաց իմոց, աղաչեմ զքեզ:

1. Հպարտութիւնն է չար ախտ, որով մարդ իւր անձն ընկերներից գերադանց է համարում և այն ամեն բարիքը կամ շնորհքն, որ ունի, ոչ Աստուծոյ, այլ իւր անձի ընդունակութիւնից առաջացած է կարծում:

Սորա հակառակ առաքինութիւնն է խոնարհութիւնն, որով մարդ իւր անձն ամեն բանով հաւասար է համարում իւր ընկերին և ամենայն հեղութեամբ վերաբերում է գէպի իւր ընկերը:

2. Նախանձը մի վատթար կիրք է, որով մարդ ցաւում է և տխրում ընկերի լաւութեան և յաջողութեան համար և ուրախանում է նորա անբաւարարութեան ու անյաջողութեան վերայ:

Նախանձի հակառակ առաքինութիւնն է ընկերօրո-
թիւնն, որով մարդ ընկերի յաջողութիւնն և ձախորդու-
թիւնն իրանն է համարում ու ցանկանում է նորա համար
այն, ինչ որ ցանկանում է իւր համար:

3. Բարկութիւնն է վնասակար հոգեկան յուզմունք,
որով մարդ չկարողանալով տանել մէկից կրած նեղութիւն-
ները կամ պակասութիւնները կատաղի վրէժխնդրութեան
ոգւով է վերաբերում դէպի նա:

Բարկութեան հակառակ առաքինութիւնն է երկայնա-
մտութիւնն, որով մարդ համբերատար ոգւով տանում է
զուր տեղից կրած նեղութիւններն և պակասութիւնները:

4. Մուլութիւնն է վնասակար ախտ, որով մարդ իւր
անձնական հանգստութիւնը պաշտելով զլանում է կատա-
րել իւր պարտաւորութիւնները:

Սորա հակառակ առաքինութիւնն է արիութիւնն, որով
մարդ ոգեւորուած միշտ աշխատում է կատարել իւր պար-
տաւորութիւններն անթերի և միշտ պատրաստ և զգոյշ է
պատահելի վտանգներից:

5. Ագահութիւնն է մի ախտ, որով մարդ թէ արդար
և թէ անարդար ճանապարհներով յափշտակում է ընկերի
սեպհականութիւնը, ջանք է անում միշտ աւելացնել իւր
սեպհականութիւններն՝ այն է աշխարհային հարստութիւն-
ներն առանց նոցանից բաժին հանելու բարեգործութիւն-
ների համար:

Սորա հակառակ առաքինութիւնն է ողորմածութիւնն,
որով մարդ դրդուած իւր արդար վաստակից օգնում է կա-
րօտեալներին և աղքատներին ու բաժին է հանում անտ-
ուածահաճոյ գործերի:

6. Որկրամոլութիւնն է մի վնասակար ախտ, որով մարդը
անչափաւորութիւն է պահպանում ուտելիքի և ըմպելիքի
մէջ, որ ասվում է որովայնամոլութիւն:

Սորա հակառակ առաքինութիւնն է ժուժկալութիւնն,
որով մարդ չափաւորութիւն է պահում ուտելիքն, ըմպելի-
քի և ամենայն ախորժեղի բաների մէջ:

7. Բղջախոհութիւնն է մի վնասակար ախտ, որով
մարդ անձնատուր է լինում անարդ կրքերին ու ցանկու-
թիւններին:

Սորա հակառակ առաքինութիւնն է ողջախոհութիւնն,
որով մարդս ազատ է պահում սիրտը վնասակար մտած-
մունքներից և իւր անձը հեռու է պահում զայլթակղեցու-
ցիչ պատճառներից:

Լ. Դ. ՄԱՆՈՍԵՆ

իոցո ամա ցամասմի ին ի մի ի մի տոթաթը 7
տոթմաք ան միգեգցի քգամա նումի ի ցտամմմա քգան
միգեգմմմի

ԱՂՕԹՔՆԵՐ *)

Յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. ամէն:

Փառք քեզ, Տէր Աստուած մեր.

Փառք քեզ, Աստուած, փառք քեզ, յաղագս
ամենայնի, Տէր, փառք քեզ:

Փառք Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. այժմ
և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Սուրբ, սուրբ, սուրբ ես Տէր զօրութեանց,
Լի են երկինք և երկիր փառօք քո:

Խաչ, օգնեա ինձ.

Տէր, ողորմեա.

Աստուած քաւեա զիս զմեղաւորս.

ԴԱՍԻՑ ԱՌԱՋ

Ամենաբարի Աստուած, առաքեա առ մեզ
շնորհս Հոգւոյդ քո սրբոյ, զի պարզեցեցէ մեզ
զմիտս և կազդուրեցէ զզօրութիւնս հոգւոց մե-
րոց, որպէս զի մեք ընդունելով զաւանդեալ մեզ
ուսմունս զարգացուք, քեզ Ստեղծողիդ մերում

*) Այս մասում զետեղած նիւթն առաջին պատրաստական
դասատան դասընթացքն է, և հարկաւոր է վերին դասատանց
աշակերտներին ու աշակերտուհիներին կրկնողութեան համար:

ի փառս և ի մխիթարութիւն ծնողաց մերոց,
յօգուտ եկեղեցւոյ և հայրենեաց:

ԴԱՍԻՑ ՅԵՏՈՅ

Գոհանամք զքէն, Արարիչ, զի արժանի արա-
րեք զմեզ շնորհաց քոց, ընդունելութեան ուս-
մանս: Օրհնեա զմեծաւորս, զծնողս և զուսուցիչս
մեր, որք առաջնորդեն մեզ ի գիտութիւն բա-
րութեան, և տուր մեզ կարողութիւն ի շարու-
նակութիւն ուսմանս այսորիկ:

ՃԱԶԻՑ ԱՌԱՋ

Աչք ամենեցուն ի քեզ, Տէր, յուսան և Դու
տաս կերակուր նոցա ի ժամու. բանաս զձեռն քո և
լցուցանես զամենեսին քաղցրութեան կամօք քովք:

ՃԱԶԻՑ ՅԵՏՈՅ

Տէր Յիսուս, լցաք ի բարութեանց քոց: Տա-
ցուք զոհութիւն Տեսուն Աստուծոյ մերոյ՝ Հօր և
Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ: Զլիութիւն սեղանոյս
անհատ և աննուազ արապէ Քրիստոս Աստուած
մեր, որ զմեզ կերակրեաց և լիպցայց՝ նմա փառք
յաւիտեանս. ամէն

ԱՌԱԽՕՏԵԱՆ

Գոհանամք զքէն, Տէր Աստուած մեր, որ զար-

թուցեր զմեզ ի հանգստենէ քնոյ շնորհիւ ողորմութեան Քո: Զարթո՞ղ զմիտս մեր արդարութեամբ առ Քեզ, Տէր Աստուած մեր, զի տեցեն աչք մեր զփրկութիւն քո, եկեսցէ և բնակեսցի առ մեզ Աստուածութիւն քո և ողորմութիւն քո հովանի և պահապան լիցի ի վերայ պաշտօնէից քոց: Եւ զմեզ զծառայքս քո արժանի արն ի տուէ և ի գիշերի և յամենայն ժամու միշտ խորհիլ ի սէր պատուիրանաց քոց և գոհանալով փառաւորել զՀայր և զՈրդի և զսուրբ Հոգիդ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Ե Ա Ն

Հրեշտակի խաղաղութեան յանձն արն զանձինս մեր, Տէր զօրութեանց, որ եկեալ պահեսցէ զմեզ անխռովս ի տուէ և ի գիշերի յարթնութեան և ի հանգստեան մերում, զի զու ես Տէր, Արարիչ լուսոյ և հաստիչ գիշերի:

Ս Ո Ւ Ր Բ Խ Ա Զ Ի

Պահպանեալ զմեզ, Քրիստոս Աստուած մեր, ընդ հովանեաւ սուրբ և պատուական խաչի քո ի խաղաղութեան. և փրկեալ յերեւելի և յաներևոյթ թշնամւոյն. արժանաւորեալ զոհութեամբ փառաւորել զՔեզ ընդ Հօր և ընդ Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ս Ո Ւ Ր Բ Խ Ա Զ Ի

Սուրբ Աստուած, սուրբ և հզօր, սուրբ և անմահ, որ խաչեցար վասն մեր ողորմեան մեզ:

Ա Ս Տ Ո Ւ Ա Ծ Ա Ծ Ն Ի

Փառաւորեալ և օրհնեալ միշտ սուրբ կոյս Աստուածածին Մարիամ, մայր Քրիստոսի, մատո՞ղ զսղաշանս մեր Որդւոյ քո և Աստուծոյ մերոյ: Փրկել զմեզ ի փորձութենէ և յամենայն վտանգից մերոց:

Յ Ա Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց, և յարութեամբն իւրով մեզ զկեանս պարգևեաց, նմա փառք յաւիտեանս. ամէն:

Տ Օ Ն Ե Ր

(Պատմութիւնները պէտք է անցնել պատկերների վերայ):

1. Սուրբ կոյս Մարիամի ծնունդը—Սեպտեմբերի 8-ին:
2. Սուրբ կոյս Մարիամի ընծայումն Տաճարին Նոյեմբերի 21-ին:
3. Սուրբ կոյս Մարիամի աւետումն—Ապրիլի 7-ին:
4. Յիսուս Քրիստոսի ծնունդը—Յունվարի 6-ին:
5. Տեառնընդառաջ կամ Յիսուսի քառասորեայ Տաճար տանելը—Փետրվարի 14-ին:
6. Յիսուսի մկրտութիւնը—Յունվարի 6-ին:
7. Յիսուսի պայծառակերպութիւնը կամ Վարդավառ:
8. Ծաղկազարդ:
9. Աւագ Հինգշաբթի:

10. Յիսուսի խաչելութիւնը:
11. Յիսուսի թաղումը:
12. Յիսուսի յարութիւնը — Զատիկ:
13. Համբարձումը:
14. Հոգեգալուստ:
15. Առաջին Լուսաւորիչները—Սուրբ Թադէոս և Բարդուղիմէոս առաքեալները:
16. Սուրբ Աստուածածնի Վերափոխումը:
17. Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ:
18. Խաչվերաց:

1. Մեր Հաւատալիքը—Հաւատի հանգանակը տես
դասագրքի երես 11
2. Տէրունական աղօթք . . . » » 44
3. Տանն պատուիրաններ . . . » » 51
4. Ինն երանութիւններ . . . » » 56

Ե Ր Փ Ե Ր

Այսօր տօն է ծննդեան, աւետիս,
Տեառն մերոյ և յայտնութեան, աւետիս,
Այսօր սուրբ կոյսն անապական, աւետիս,
Ծնաւ, երբ զանմահ արքայն, աւետիս,
Այսօր հրեշտակք յերկնից իջան, աւետիս,
Ընդ մեզ օրհնեն զանմահ արքայն, աւետիս:

Խորհուրդ մեծ և սքանչելի,
Որ յայսմ աւուր յայտնեցաւ,
Հովիւքն երգեն ընդ հրեշտակս,
Տան աւետիս աշխարհի:

Ծնաւ նոր արքայ
Ի Բղթղեհէմ քաղաքի.
Որդիք մարդկան օրհնեցէք,
Զի վասն մեր մարմնացաւ:
Անբաւելին երկնի և երկրի
Ի խանձարուրս պատեցաւ,
Ոչ մեկնելով ի Հօրէ
Ի սուրբ այլին բազմեցաւ:

Այսօր ձայնն Հայրական,
Յերկնից իջեալ հաճոյական.
Միրեցելոյ Որդւոյ վկայն,

Այ յորդորէ, զեռ յորդորէ, զեռ յորդանան,
Յորդորական ձայնիւ երգէր մեծ Կարապետն
Յովհաննէս:

Յամենայնի օրհնեալ ես Տէր, օրհնեմք զքեզ.
զովեմք զքեզ, զոհանամք զքէն, աղաչեմք զքեզ,
Տէր Աստուած մեր:

Միայն սուրբ, Միայն Տէր, Յիսուս Քրիս-
տոս, ի փառս Աստուծոյ Հօր. ամէն:

Ամէն Հայր սուրբ, Որդիդ սուրբ, Հոգիդ սուրբ:
Օրհնութիւն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, այժմ և
միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Աստուած մեր և Տէր մեր երևեցաւ մեզ օրհնեալ եկեալ անուամբ տեառն:

Եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ յայսմ հետէ մինչև յաւիտեան:

Մարմին տէրունական և արիւն փրկչական կայ առաջի, երկնային զօրութիւնք յաներևոյթս երգեն և ասեն անհանգիստ բարբառով սուրբ, սուրբ, սուրբ Տէր զօրութեանց:

Խաչի քո Քրիստոս եկրպագանեմք,
և զսուրբ խաչելութիւնդ քո մեծացուցանեմք
և զսուրբ թաղումդ քո փառաւորեմք.

Եկայք հաւատացեալք, երկրպագեսցուք
Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, վասն զի եկն
ի ձեռն Խաչին իւրոյ շնորհեաց պարգևս
աշխարհի:

Սուրբ Աստուած, սուրբ և հզօր, սուրբ և անմահ,
որ խաչեցար վասն մեր, ողորմեա մեզ:

Փառք սուրբ խաչիդ. ալելուիա

Խաչելութեանդ, ալելուիա,

Սրբոյ թաղմանդ, ալելուիա.

Նշանեցաւ առ մեզ լոյս երեսաց քոց

և ետուր ուրախութիւն սրտից մերոց.

Դպտղոյ, ցորենոյ, գինոյ և ձիթոյ իւրանց լցուցեր զնոսա:

Յարեաւ Քրիստոս ի մեռելոց, ալելուիա:

Եկայք ժողովուրդ, երգեցէք Տեառն, ալելուիա,

Յարուցելոյն ի մեռելոց ալելուիա,

Որ զաշխարհս լուսաւորեաց, ալելուիա:

Ողջոյն քեզ՝ Մարիամ՝ լի շնորհօք, ուրախ
լեր բերկրեալդ. Տէր ընդ քեզ: Օրհնեալ ես դու
ի կանայս, և օրհնեալ է պտուղ որովայնի քո՝
Յիսուս. սրբունի Մարիամ մայր Աստուծոյ՝ բարեխօսեան
վասն մեր մեղաւորացս, այժմ և ի ժամ
մահու մերոյ. ամէն:

Անկանիմք առաջի քո սուրբ Աստուածածին
և աղաչեմք զանարատ զկոյսդ, բարեխօսեան
վասն անձանց մերոց, և աղաչեան զՄիածին
Որդիդ փրկել զմեզ ի փորձութենէ և յամենայն
վտանգից մերոց: Որ արձակիչդ ես կապելոց՝
պարգևատու ամենեցուն. այսօր հայցմամբ ծե-
րունւոյն՝ արձակեան և զիս զբազմամեղս ի կա-
պանաց մահու ի կեանսն յաւիտեանից:

Սրբունւոյ Աստուածածնին բարեխօսութեամբն
Տէր, ընկալ զաղաչանս մեր և կեցո՛:

3368

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0030484

ԳԻՆՆ Է 30 ՇԱՀԻ